

**UCHWAŁA NR LV/387/2022
RADY MIEJSKIEJ W KŁODAWIE**

z dnia 28 kwietnia 2022 r.

w sprawie przyjęcia "Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Kłodawa na lata 2022-2025"

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (tekst jednolity Dz. U. z 2022 r. poz. 559) w związku z art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz. U. z 2021 r.poz. 710, 954) Rada Miejska w Kłodawie uchwała, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Program Opieki nad Zabytkami Gminy Kłodawa na lata 2022 - 2025”, zaopiniowany pozytywnie przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Kłodawy.

§ 3. Uchwała podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Wielkopolskiego i wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia.

Przewodniczący Rady

Krzysztof Krusiński

Uzasadnienie

Obowiązek sporządzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami został wprowadzony przez ustawę z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz. U. z 2022 r. poz. 559). Gminny Program Opieki nad Zabytkami, sporządzany na okres 4 lat, jest dokumentem określającym podstawowe zadania gminy w zakresie ochrony zabytków – obejmujące zarówno zahamowanie degradacji i poprawę stanu zachowania wartościowych zasobów dziedzictwa kulturowego, jak i wykorzystanie tych zasobów na potrzeby kształtowania interesującego wizerunku gminy. Zgodnie z art. 87 ust. 1 ww. ustawy, program sporządzany jest przez Burmistrza Kłodawy, a następnie, zgodnie z art. 87 ust. 3 ww. ustawy, przyjmowany przez Radę Miejską, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków (opinia Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z dnia 29 marca 2022 r.). W związku z powyższym, podjęcie uchwały uważa się za uzasadnione.

Załącznik do uchwały nr LV/387/2022

Rady Miejskiej w Kłodawie

z dnia 28 kwietnia 2022 r.

**PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
GMINY KŁODAWA
NA LATA 2022 – 2025**



KŁODAWA 2021

SPIS TREŚCI	str.
Wstęp.....	4
1. Położenie i krótka charakterystyka gminy.....	5
2. Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami	10
3. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami – zadania i kompetencje organu gminy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	11
4. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	12
5. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego.....	20
5.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	20
5.1.1. Strategia rozwoju kapitału społecznego 2030.....	20
5.1.2. Koncepcja zagospodarowania przestrzennego kraju 2030.....	22
5.1.3. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	23
5.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa.....	24
5.2.1 Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego.....	24
5.2.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego	25
5.2.3. Program opieki nad zabytkami województwa wielkopolskiego.....	28
6. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	29
6.1. Zabytki nieruchome o najwyższym znaczeniu dla gminy wpisane do rejestru zabytków.....	29
6.2. Wykaz zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.....	32
6.3. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków.....	36
6.4. Krajobraz kulturowy – obszarowe wpisy do rejestru zabytków (układy urbanistyczne, parki kulturowe, parki krajobrazowe).....	36
6.5. Zabytki archeologiczne.....	37
6.5.1. Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków.....	38
6.5.2. Stanowiska archeologiczne o własnej formie krajobrazowej.....	38
6.5.3. Opis koncentracji stanowisk archeologicznych łącznie z ich funkcją i krótką analizą chronologiczną, uwarunkowania fizjograficzne.....	39
6.5.4. Stan zachowania zabytków archeologicznych oraz istotne zagrożenia dla zabytków archeologicznych.....	42
7. Dziedzictwo niematerialne.....	44

8. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego.....	48
8.1. Uwarunkowania wynikające ze <i>Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy</i>	48
8.2. Uwarunkowania wynikające z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego gminy.....	49
8.3. Uwarunkowania wynikające z ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.....	57
8.4. Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.....	58
9. Charakterystyka i ocena stanu zachowania obiektów wpisanych do rejestru zabytków.....	59
10. Obszary największego zagrożenia dla zabytków w gminie.....	67
11. Kierunki działań dla realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.....	69
11.1. Gminna ewidencja zabytków.....	69
11.2. Edukacja i promocja w zakresie ochrony zabytków.....	70
11.3. Działania zmierzające do poprawy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.....	71
11.4. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.....	72
11.5. Określenie zasobów zabytkowych, które można wykorzystać do tworzenia np. tras turystycznych, ścieżek dydaktycznych itp.	72
12. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami.....	76
13. Monitoring działania gminnego programu opieki nad zabytkami.....	77
14. Niektóre zewnętrzne źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami.....	78

Wstęp

Dziedzictwo kulturowe to ważny czynnik życia i działalności każdego człowieka. Stanowi ono dorobek materialny i duchowy poprzednich pokoleń, jak również dorobek naszych czasów. Zawiera w sobie wszystkie skutki środowiskowe wynikające z interakcji pomiędzy ludźmi a otoczeniem na przestrzeni dziejów. Dziedzictwo kulturowe jest narodowym dobrem i stanowić winno istotny fragment działalności społeczeństwa obywatelskiego. Jako dzieło człowieka ma charakter uniwersalny lub lokalny. W jednym i drugim przypadku jest predysponowane do odegrania zasadniczej roli w polityce regionalnej państwa oraz działalności samorządowych regionów i subregionów. Muszą one uznać potrzebę ochrony historycznych wartości regionów oraz pielęgnowanie tradycji lokalnych za podstawowy warunek tożsamości społecznej. Dziedzictwo bowiem tworzy i rozwija poczucie narodowej tożsamości i bezpośredniego związku człowieka z krajem, regionem, miejscowością. Dziedzictwo kulturowe jest podstawowym warunkiem trwania społeczności lokalnych, a zarazem stanowi atrakcyjny produkt rynkowy i czynnik rozwoju gospodarczego. Zmieniająca się rzeczywistość społeczna i ekonomiczna oraz wolny rynek gospodarczy stwarzają poważne niebezpieczeństwo dla wszystkich składników dziedzictwa kulturowego. Zatem konieczne jest znalezienie kompromisu pomiędzy kanonami ochrony, a wymogami życia i prawami ekonomii, mając na uwadze, że mieszkańcy gminy są spadkobiercami i depozytariuszami ukształtowanego w długim procesie historycznym dorobku kulturowego poprzednich pokoleń. Należy więc pamiętać, że dziedzictwo kulturowe podlega ochronie i powinno być obejmowane jak najszerszymi formami zabezpieczeń, gdyż właśnie w oparciu o elementy własnego dziedzictwa jednostka identyfikuje się z daną społecznością, jej wartościami i celami, może aktywnie się w niej rozwijać. Wobec tego niezwykle ważne jest rozumienie dziedzictwa i traktowanie dziedzictwa jako wartości nadrzędnej, ponadczasowej, niezależnej od tego, kto był jej twórcą, właścicielem czy opiekunem.

Ochronę zabytków definiuje się jako ogół działań mających na celu zapewnienie zabytkom: trwania *dum mundus durat* (jak długo będzie istniał świat); uczestnictwa w kształtowaniu świadomości indywidualnej i społecznej; wypełniania roli składnika współkształtującego środowisko człowieka. Zabytki są bowiem nie tylko śladem przeszłości, ale także cennym składnikiem kultury współczesnej, przyczyniającym się do kształtowania przyjaznego człowiekowi środowiska jego życia, a ich zachowanie, ochrona i konserwacja jest działaniem

w ważnym interesie publicznym ze względu na znaczenie zabytków w procesie edukacji, humanizacji społeczeństwa, jego kulturowej identyfikacji, wreszcie także znaczenie dla sfery ekonomii i gospodarki.

Ochrona dziedzictwa kulturowego gminy Kłodawa związana jest z jego interpretacją oraz efektywnym zarządzaniem jego zasobami zgodnie z ideą zrównoważonego rozwoju. Dziedzictwo bowiem, jako wspólne dobro i czynnik prorozwojowy, ma służyć współczesnym i przyszłym pokoleniom. Konstytucyjny obowiązek ochrony dziedzictwa kulturowego spoczywa na administracji państwa, na samorządzie terytorialnym, na właścicielach lub użytkownikach zasobów oraz na wszystkich uczestnikach procesów społecznych, edukacyjnych, artystycznych, naukowych czy gospodarczych. Dziedzictwo kulturowe gminy jest jej wartością, która zauważona i odpowiednio wyeksponowana w strategiach i planach, może zostać wykorzystana w procesach rozwoju regionalnego.

Program opieki nad zabytkami gminy Kłodawa na lata 2022-2025 jest programem dotyczącym realizacji zadań publicznych w zakresie ochrony i kształtowania dziedzictwa kulturowego gminy, określa jego zasoby i podstawowe kierunki działań dla zachowania i poprawy jego stanu zachowania oraz wskazuje prawne uwarunkowania jego ochrony, służąc także szeroko pojętej współpracy między poszczególnymi podmiotami odpowiedzialnymi za obiekty zabytkowe.

Niniejszy dokument jest aktualizacją *Programu opieki nad zabytkami gminy Kłodawa na lata 2014-2017* przyjętego Uchwałą Nr LIII/324/2014 Rady Miejskiej w Kłodawie z dnia 30 stycznia 2014 r.

1. Położenie i krótka charakterystyka gminy

Gmina Kłodawa położona jest w centrum kraju, we wschodniej części województwa wielkopolskiego, w odległości ok. 160 km od Poznania. Posiada status gminy miejsko-wiejskiej i stanowi jedną z jedenastu gmin tworzących powiat kolski, zajmując 12,8 % jego powierzchni w północno-wschodniej części, na Wysoczyźnie Kłodawskiej. Siedzibą władz samorządowych gminy jest jej największy ośrodek osadniczy z niespełna 6.200 mieszkańcami, rozlokowane nad rzeką Rgilewka miasto Kłodawa, położone przy dogodnych szlakach komunikacyjnych, oddalone ok. 20 km od stolicy powiatu, Koła. W latach 1975–1998 gmina administracyjnie należała do ówczesnego województwa konińskiego.

Powierzchnia gminy zajmuje obszar 129 km², w tym obszar miasta 4,32 km². Użytki rolne zajmują ok. 90% powierzchni gminy, stąd jej funkcją wiodącą

jest rolnictwo, natomiast lesistość wynosi tylko 4,1% i jest to jeden z najniższych wskaźników lesistości wśród gmin powiatu kolskiego. Również niewielką część terenów gminy zajmują wody powierzchniowe - 34 ha. Północno-zachodnie tereny gminy, w rejonie wsi Korzecznik, objęte są ochroną prawną w ramach „Goplańsko-Kujawskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu”.

Według danych GUS, w 2020 r. gminę Kłodawa zamieszkiwały 12.462 osoby, stanowiąc 14% ludności powiatu. Gęstość zaludnienia wynosi 99 osób/km². Strukturę osadniczą tworzą: miasto Kłodawa oraz 27 wsi sołeckich: Bierzwienna Długa Kolonia, Bierzwienna Długa Wieś, Bierzwienna Krótka, Częstków, Dąbrówka, Dębina, Dzióbin, Głogowa, Górki, Janczewy, Kobylata, Krzykosy, Korzecznik, Leszcze, Luboniek, Łązek, Łubno, Okoleniec, Podgajew, Pomarzany Fabryczne, Rgielew, Rysiny Kolonia, Rycerzew, Słupeczka, Tarnówka, Wólka Czepowa, Zbójno, obejmujących 37 miejscowości.

Gmina Kłodawa sąsiaduje z 5 gminami z powiatu kolskiego i jedną z powiatu łęczyckiego, w województwie łódzkim:

- od północy i północnego-zachodu z gminą Babiak,
- od zachodu z gminą Grzegorzew,
- od północnego-wschodu z gminą Przedecz,
- od wschodu z gminą Chodów,
- od południa z gminą Olszówka,
- od południowego wschodu z gminą Grabów, w powiecie łęczyckim.

Jednostki osadnicze gminy łączy sieć dróg gminnych długości 126,6 km, powiatowych o długości ok. 67 km, odcinek 15. km drogi wojewódzkiej nr 263 relacji Słupca – Ślesin – Sompolno – Kłodawa – Dąbie. Przez tereny gminy przebiegają również szlaki komunikacyjne o znaczeniu międzynarodowym i krajowym: przecinająca miasto równoleżnikowo DK nr 92 granica państwa (PL -D) Świecko – Poznań – Warszawa – Terespol – granica państwa (PL -BY), na terenie gminy odcinek długości 10,5 km, a także kolejowa linia międzynarodowa E 20 Berlin – Warszawa – Moskwa. Gmina posiada też dogodny dostęp do odległej ok. 20 km autostrady A 2 Berlin – Moskwa, ze zjazdami na węzłach Dąbie i Koło. W odległości ok. 70 km od gminy funkcjonuje lotnisko w Łodzi.

Według regionalizacji fizycznogeograficznej Polski prof. Jerzego Kondrackiego, obszar gminy położony jest w granicach makroregionu Nizina Południowowielkopolska, w obrębie mezoregionu Wysoczyzna Kłodawska. Rzeźba terenu została ukształtowana w okresie zlodowacenia

środkowopolskiego. Większą część powierzchni gminy stanowi wysoczyzna morenowa płaska i falista o niewielkich deniwelacjach wahających się w granicach od około 110 do 125 m n.p.m., rozcięta dolinami cieków wodnych. Gmina leży w dorzeczu rzeki Warty oraz zlewniach jej dopływów: Rgilewki i Noteci. W północno – zachodniej części gminy wody powierzchniowe stanowią głównie małe jeziora polodowcowe, największe z nich to jezioro Korzecznik o powierzchni powyżej 10 ha.

Do bogactw naturalnych gminy należą złoża soli kamiennej oraz soli potasowo-magnezowej „Kłodawa”, które są eksploatowane od 1956 r. i miały wpływ na rozwój gminy. Ponadto występują złoża kruszywa naturalnego - piaski, żwiry i pospółki, eksploatowane w złożu „Zbójno”. Udokumentowano tutaj również złoża torfów i węgla brunatnego, lecz nie są one eksploatowane.

Badania archeologiczne i pozyskane artefakty potwierdzają, iż tereny gminy były miejscem osadnictwa od czasów prehistorycznych. Intensyfikacja osadnictwa nastąpiła dopiero w czasach średniowiecznych.

W okresie procesu jednoczenia państwa polskiego Kłodawa wchodziła w skład Ziemi Łęczyckiej, która w 1352 roku została przyłączona do Królestwa Polskiego. Pierwsza wzmianka pisemna o Kłodawie - „Clodawa” - pochodzi z 1193 roku. Miejscowość stanowiła wtedy własność klasztoru Norbertanek ze Strzelna. Dokładna data lokacji miasta nie jest znana. W roku 1383 pojawia się w dokumencie księcia mazowieckiego Ziemowita określenie Kłodawy jako "oppidum", czyli miasto. Prawa miejskie na prawie magdeburskim zostały nadane Kłodawie przez króla Władysława Jagiełłę w 1430 roku. W następnych latach miasto rozwijało się dzięki wsparciu kolejnych królów polskich, m.in. poprzez liczne zwolnienia różnych opłat. Rozwój ten został przerwany najazdem Szwedów w 1655 r., który był przyczyną długotrwałego upadku miasta. Wówczas Kłodawę spalono, w tym jej najstarszy kościół - św. Idziego, wymordowano mieszczan. Opustoszały też wsie należące do folwarku kłodawskiego. Trwająca w 1708 r. zaraza w mieście i gminie również przyczyniły się do dalszego upadku tych terenów. Po 1793 r. w wyniku drugiego rozbioru Polski, znalazły się one pod zaborem pruskim, po 1815 r. dostały się pod zabór rosyjski. W roku 1876 r., z powodu represji popowstańczych, zaborca rosyjski pozbawił Kłodawę praw miejskich, które odzyskała dopiero w 1925 r. W czasie I wojny światowej omawiane tereny znalazły się pod okupacją cesarskich Niemiec. Po odzyskaniu niepodległości, w 1922 r. otwarto linię kolejową Kutno – Poznań i wybudowano za miastem stację kolejową „Kłodawa”, co znacząco wpłynęło na rozwój

gospodarczy miasta i gminy, także na wzrost liczebności mieszkańców i ich działalność społeczno-gospodarczą. W latach 1926-1928 przeprowadzono elektryfikację miasta.

Wraz z wybuchem II wojny światowej, hitlerowski najeźdźca represjonował i prześladował miejscową ludność polską, życie straciło wielu mieszkańców gminy, w tym liczna społeczność żydowska, wywieziona do obozu zagłady w Chełmnie nad Nerem i zgładzona. Po wyzwoleniu przez wojska radzieckie w styczniu 1945 r., rozpoczął się nowy etap przemian społeczno-gospodarczych w realiach 2 poł. XX i początku XXI w., a obecnie podejmowane działania podnoszą atrakcyjność gminy dla mieszkańców, turystów i inwestorów. Natomiast w minionym półwieczu wpływ na rozwój gminy miała budowa największego zakładu przemysłowego - kopalni i zakładu przerobczego soli potasowo-magnezowych, w oparciu o istniejące w okolicach Kłodawy złoża tych minerałów, podjęta decyzją z 1949 r. Obecnie Kopalnia Soli „Kłodawa” jest największym krajowym producentem soli kamiennej, eksploatowanej tradycyjną metodą górniczą.

O przeszłości i dawnych wydarzeniach historycznych tych ziem świadczą liczne miejsca pamięci i pomniki, które wpisane są nie tylko w świadomość lokalnej społeczności, ale także w krajobraz kulturowy. Należą do nich m. in.:

- ✓ Kłodawa, Plac Wolności - Pomnik ku Czcii Mieszkańców poległych w walce i pomordowanych w czasie II wojny światowej;
- ✓ Kwatera żołnierzy września 1939 r. i kwatera żołnierzy niemieckich z I wojny światowej na cmentarzu parafialnym w Kłodawie;
- ✓ Pomnik nagrobny płk. Józefa Byszewskiego – ziemianina z Krzewaty, uczestnika kampanii napoleońskiej i powstania listopadowego odznaczonego krzyżem Orderu Virtuti Militari, wzniesiony po 1841 roku przy kościele parafialnym p.w. Wniebowzięcia NMP w Kłodawie z fundacji żony Franciszki Byszewskiej; w 2019 r. poddany renowacji;
- ✓ Tablice umieszczone w kościele p.w. Wniebowzięcia NMP w Kłodawie, upamiętniające m.in.: ofiary katastrofy smoleńskiej, zasłużonego dla parafii ks. Teofila Choynowskiego - proboszcza kłodawskiego w latach 1925–1941, porucznika Michała Koziorowskiego – zamordowanego w Katyniu;
- ✓ Tablica na budynku Gminnego Ośrodka Kultury, upamiętniająca fakt istnienia w tym miejscu synagogi.

- ✓ Głaz narzutowy z tablicą upamiętniającą Cmentarz Żydowski przy ulicy Łęczyckiej wraz z tablicą informacyjną o byłym cmentarzu i licznej społeczności żydowskiej w Kłodawie;
- ✓ Kwatera żołnierzy niemieckich z I wojny światowej na cmentarzu ewangelickim w Bierzwiennej Długiej Kolonii;
- ✓ W kopalni soli, w kaplicy św. Kingi, w znajduje się tablica poświęcona górnikom, którzy zginęli w czasie pracy i budowniczym kopalni, którzy zginęli podczas jej budowy;
- ✓ Tablica w kościele paraf. p.w. św. Dominika w Bierzwiennej Długiej poświęcona urodzonemu w Bierzwiennej w 1888 r. polskiemu duchownemu, rektorowi Wyższego Seminarium Duchownego we Włocławku, zamordowanemu w niemieckim obozie koncentracyjnym, beatyfikowanemu w 1999 r. - błogosławionemu ks. Henrykowi Kaczorowskiemu;
- ✓ Pomniki w Bierzwiennej Długiej: poświęcony żołnierzom Armii „Poznań” i pomnik pamięci powstańców styczniowych.
- ✓ Tablica w Leszczach upamiętniająca pobyt w tutejszym dworze gen. dyw. Tadeusza Kutrzeby, dowódcy Armii „Poznań” i jego sztabu, gdzie podjęto decyzję o ofensywie wojsk nad Bzurą.

Warto wspomnieć, iż z gminą związana jest biografia znanych osób, np.

- Michał Rawita – Witanowski herbu Rawicz (1858-1943), regionalista, krajoznawca, farmaceuta, założyciel wielu lokalnych organizacji, autor publikacji z zakresu historii, archeologii, etnografii i krajoznawstwa. W latach 1890-1907 mieszkał w Kłodawie i prowadził własną aptekę. Założył kłódawskie Koło Macierzy Szkolnej, przy którym działała ochronka dla dzieci i czytelnia książek. Autor wydanej w 1904 r. monografii pt. „Kłodawa i jej okolice pod względem historyczno-ludoznawczym”- obecnie cenne źródło wiedzy na temat historii Kłodawy;
- Adam Mikołaj Pieńkiewicz ps. Rustejko (1811-1879), lekarz, poeta i prozaik epoki romantyzmu, propagator rodzimej twórczości literackiej, wydawca;
- Edward Woltersdorf (1881-1930), bojownik o niepodległość podczas zaborów, działacz POW, naczelnik straży ogniowej w Kłodawie;
- Saturnin Czerniewicz (1890-1961), burmistrz Kłodawy w latach 1927-1930, zasłużony dla miasta – m.in. doprowadził do jego elektryfikacji

wspartej z prywatnych funduszy, pionier przetwórstwa owocowo-warzywnego w Polsce;

- Z Kłodawą związani byli w profesorowie Akademii Krakowskiej Sędziwój z Czechla i Grzegorz Wiglancjusz z Sambora, którzy wykładali w kłodawskiej szkole kolegiackiej będącej filią Akademii Krakowskiej w latach 1516 - 1762.

W krajobrazie kulturowym gminy wyróżnia się pięć wsi osadnictwa olęderskiego, które były zasiedlane pod koniec XVIII i na pocz. XIX w., z charakterystycznym dla tego osadnictwa krajobrazem tj. wsie rządowe z zabudowaniami położonymi po obu stronach drogi biegnącej przez osadę, z licznymi kanałami odwadniającymi, zagrody i droga posadowione na naturalnym wzniesieniu terenu. Są to wsie: Lubońskie Holendry, Bierzwienna Długa, z dobrze zachowanym krajobrazem kulturowym, w pobliżu wsi kanały odwadniające, brak przykładów tradycyjnej architektury związanej z osadnikami, niemniej kilka powstałych po II wojnie światowej domów swą formą nawiązuje do tradycyjnych rozwiązań oraz Leszcze, Głogowa, Łączówka - z częściowo przekształconym krajobrazem kulturowym, brak przykładów tradycyjnej architektury związanej z osadnikami. (dane za: Jerzy Szałygin „Osadnictwo holenderskie na Ziemi Łęczyckiej”).

W krajobrazie kulturowym widoczne są również małe obiekty kultowe – kapliczki i krzyże przydrożne, mocno splecione z polską kulturą i obyczajowością, świadczące nie tylko o religijności mieszkańców tego terenu, ale i o bogactwie tutejszej kultury ludowej, np. w miejscowościach: Krzykosy, Leszcze, Luboniek, Okoleniec, Słupeczka, Wólka Czepowa, Kłodawa.

Wykształcony na przestrzeni wieków dorobek kultury materialnej, którego zasoby przetrwały w gminie do czasów obecnych, również dziedzictwo niematerialne – tradycja, legendy, obrzędy, postaci i zdarzenia historyczne, nazewnictwo - są wyrazem troski władz samorządowych, aby poznały je kolejne pokolenia, dają również podstawę do kreowania nowych propozycji turystycznych, promocyjnych i generujących wzmacnianie lokalnych więzi społecznych.

2. Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Nadrzędnym celem *Programu opieki nad zabytkami gminy Kłodawa na lata 2022-2025* jest ukierunkowanie działań samorządu gminnego na poprawę stanu zachowania i utrzymania zasobów dziedzictwa kulturowego gminy.

Szczegółowe cele wynikają z ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Cele te określone zostały następująco:

- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystywaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami – zadania i kompetencje organu gminy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

1. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2021, poz. 1372 ze zm.).

Zgodnie z art. 7, ust. 1, pkt 9 ustawy, do zadań własnych gminy należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, w tym m.in. spraw kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

2. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2021 r., poz. 710 ze zm.), która nakłada na gminę następujące obowiązki i uprawnienia:

- a) prawo utworzenia przez radę gminy (po uprzednim zasięgnięciu opinii konserwatora zabytków) parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej (art.16),
- b) obowiązek uwzględniania w strategii rozwoju gminy, studium uwarunkowań

i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (art. 18 i 19),

c) obowiązek uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 20),

d) obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków (art. 22 ust. 4),

e) przyjmowanie zawiadomień o znalezieniu w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem oraz powiadomienie o tym fakcie wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 32 ust.1 pkt 3 i ust. 2),

f) przyjmowanie zawiadomień o przypadkowym znalezieniu przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem archeologicznym i powiadomienie o tym fakcie wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 33 ust. 1 i 2),

g) sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich i budowlanych przy zabytku, do którego gmina posiada tytuł prawny (art. 71 ust. 1 i 2)

h) prawo udzielania przez organ stanowiący gminy, na zasadach określonych w podjętych uchwałach, dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków (art. 81),

i) obowiązek sporządzenia przez wójta gminy na okres 4 lat gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87 ust.1).

j) obowiązek sporządzenia i przedstawienia radzie gminy sprawozdania z realizacji programu (art. 87 ust. 5).

4. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zawarte zostały w szeregu dokumentach:

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 ze zm.)

Ustawa zasadnicza stanowi fundament systemu ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce. Zgodnie z art. 5, art. 6 ust. 1 Rzeczpospolita Polska strzeże dziedzictwa narodowego, zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju oraz stwarza warunki upowszechniania

i równego dostępu do dóbr kultury, będących źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju. Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa art. 86 ustawy.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2021 r., poz. 710 ze zm.)

Ustawa stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w kraju, określa politykę zarządzania zabytkami, wyznacza główne zadania państwa i właścicieli obiektów zabytkowych. Szczegółowe zapisy określają przedmiot, zakres i formy ochrony i opieki nad zabytkami, zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, formy ochrony zabytków.

Użyte w art. 3 ustawy określenia oznaczają:

- 1) zabytek - nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
- 2) zabytek nieruchomy - nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt 1;
- 3) zabytek ruchomy - rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt 1;
- 4) zabytek archeologiczny - zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
- 5) instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami - instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;
- 6) prace konserwatorskie - działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;
- 7) prace restauratorskie - działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części oraz dokumentowanie tych działań;
- 8) roboty budowlane - roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;

- 9) badania konserwatorskie - działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;
- 10) badania architektoniczne - działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;
- 11) badania archeologiczne - działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;
- 12) historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny - przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
- 13) historyczny zespół budowlany - powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
- 14) krajobraz kulturowy - postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka;
- 15) otoczenie - teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Ochrona zabytków (art. 4) polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie,
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków,
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi za granicę,
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków,
- uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

W art. 5 zdefiniowane zostało pojęcie opieki nad zabytkami, która

sprawowana jest przez właściciela lub posiadacza zabytku. Polega ona w szczególności na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku,
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku,
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku wraz z jego otoczeniem w jak najlepszym stanie,
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości,
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Ze względu na bardzo zróżnicowany charakter obiektów, które mogą być zabytkami, w art. 6 przedstawiono przykładowe wyliczenie z podziałem na zabytki nieruchome, ruchome i archeologiczne. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

- 1) zabytki nieruchome będące, w szczególności: krajobrazami kulturowymi, układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi, działami architektury i budownictwa, dziełami budownictwa obronnego, obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi, cmentarzami, parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni, miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 2) zabytki ruchome będące, w szczególności: dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje, numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami, wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego, materiałami bibliotecznymi, instrumentami muzycznymi, wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi, przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności: pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyskami, kurhanami, relikami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ochronie mogą podlegać również nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Ustawa wyróżnia (w art. 7) następujące formy ochrony:

- 1) wpis do rejestru zabytków,
- 1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa,
- 2) uznanie za pomnik historii,
- 3) utworzenie parku kulturowego,
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Zgodnie z art. 36 ust. 1, pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków wymaga:

- 1) prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, w tym prac polegających na usunięciu drzewa lub krzewu z nieruchomości lub jej części będącej wpisanym do rejestru parkiem, ogrodem lub inną formą zaprojektowanej zieleni;
- 2) wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku;
- 3) prowadzenie badań konserwatorskich zabytku wpisanego do rejestru;
- 4) prowadzenie badań architektonicznych zabytku wpisanego do rejestru;
- 5) prowadzenie badań archeologicznych;
- 6) przemieszczanie zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;
- 7) trwałe przeniesienie zabytku ruchomego wpisanego do rejestru, z naruszeniem ustalonego tradycją wystroju wnętrza, w którym zabytek ten się znajduje;
- 8) dokonywanie podziału zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;
- 9) zmiana przeznaczenia zabytku wpisanego do rejestru lub sposobu korzystania z tego zabytku;
- 10) umieszczanie na zabytku wpisanym do rejestru urządzeń technicznych, tablic reklamowych lub urządzeń reklamowych w rozumieniu art. 2 pkt 16 b i 16 c ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz napisów, z zastrzeżeniem art. 12 ust.1;
- 11) podejmowanie innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku wpisanego do rejestru, z wyłączeniem działań polegających na usuwaniu drzew lub krzewów z terenu nieruchomości lub

jej części niebędącej wpisanym do rejestru parkiem, ogrodem albo inną formą zaprojektowanej zieleni;

12) poszukiwanie ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych, przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania.

Przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa można prowadzić prace konserwatorskie i restauratorskie oraz badania konserwatorskie na podstawie pozwolenia wydanego przez ministra właściwego do spraw kultury i dziedzictwa narodowego.

Tryb wydawania pozwoleń na prace przy zabytkach określa Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (tekst jednolity: Dz. U. z 2021 r., poz. 81).

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2021 r., poz. 1372 ze zm.)

Zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy, do zadań własnych gminy należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, w tym m.in. spraw kultury, a więc bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2020, poz. 1219 ze zm.)

Ustawa określa, że przy sporządzaniu prognozy oddziaływania na środowisko należy dokonać analizy i oceny oddziaływania m.in. na obiekty zabytkowe. W przypadku odstąpienia od przeprowadzenia postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko, ustawa nakłada obowiązek sprawdzenia, czy decyzja o odstąpieniu uwzględnia obszary mające znaczenie dla dziedzictwa kulturowego.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2021, poz. 1098 ze zm.)

Zgodnie z art. 83 a ust. 1 ustawy, zezwolenie na usunięcie drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości wydaje wójt, burmistrz albo prezydent miasta, a w przypadku gdy zezwolenie dotyczy usunięcia drzewa lub krzewu z terenu

nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków - wojewódzki konserwator zabytków.

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2021 r., poz. 741 ze zm.)

Zapisy ustawy określają, iż podczas sporządzania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, decyzji o warunkach zabudowy oraz ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego należy uwzględnić obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Ustawa nakłada na samorządy obowiązek zawiadomienia konserwatora zabytków o przystąpieniu do sporządzania studium i planów zagospodarowania przestrzennego, uwzględnienia wniosków konserwatorskich oraz uzgodnienia dokumentów.

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2020 r., poz. 1990 ze zm.)

Ustawa określa, w art. 13 ust 4, iż pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków wymaga sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków, stanowiącej własność jednostki samorządu terytorialnego i Skarbu Państwa. Zgodnie z art. 13 ust. 5 sprzedaż, zamiana, darowizna lub dzierżawa nieruchomości stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, będących cmentarzami ujętymi w wojewódzkiej ewidencji zabytków, także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Zgodnie z art. 29, jeżeli przedmiotem umowy o oddanie nieruchomości gruntowej w użytkowanie wieczyste jest nieruchomość wpisana do rejestru zabytków, przy określaniu sposobu korzystania z niej, można nałożyć na nabywcę obowiązek odbudowy lub remontu położonych na niej obiektów zabytkowych. Przy sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków, ustaloną cenę obniża się o 50 % (art. 68). Właściwy organ, może za zgodą odpowiednio wojewody, rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. Nr z 2020 r., poz. 1333 ze zm.)

Art. 5 ust. 1 pkt 7 oraz ust. 2.

Obiekt budowlany należy użytkować w sposób zgodny z jego

przeznaczeniem i wymaganiami ochrony środowiska oraz utrzymywać w należyтым stanie technicznym i estetycznym, nie dopuszczając do nadmiernego pogorszenia jego właściwości użytkowych i sprawności technicznej, w szczególności w zakresie związanym z wymaganiami ochrony obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską. Art. 30 ust. 2.

Do zgłoszenia robót budowlanych należy dołączyć, w zależności od potrzeb, pozwolenia, uzgodnienia i opinie wymagane odrębnymi przepisami, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Art. 30 ust. 7.

Właściwy organ może nałożyć, w drodze decyzji, obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m.in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków.

Art. 39 ustawy określa, iż:

- prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia konserwatora zabytków,
- pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków,
- w stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów nie wpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany zająć stanowisko w terminie 30 dni od dnia doręczenia; niezajęcie stanowiska w tym terminie uznaje się jako brak zastrzeżeń do przedstawionych we wniosku rozwiązań projektowych.

Art. 67 ust. 1. 2-4.

Jeżeli nieużytkowany lub niewykończony obiekt budowlany nie nadaje się do remontu, odbudowy lub wykończenia, organ nadzoru budowlanego wydaje decyzję nakazującą właścicielowi lub zarządcy rozbiórkę tego obiektu. Przepisu tego nie stosuje się do obiektów budowlanych wpisanych do rejestru zabytków. W stosunku do obiektów budowlanych niewpisanych do rejestru zabytków, a objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu

zagospodarowania przestrzennego, decyzję o rozbiórce organ nadzoru budowlanego wydaje po uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany zająć stanowisko w terminie 30 dni. Niezajęcie stanowiska w tym terminie uznaje się za uzgodnienie.

Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (Dz. U. z 2021 r., poz. 401 ze zm.)

Na podstawie art. 7 ust.1 pkt 6 grunty i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji zgodnie z przepisami ustawy o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej, zwolnione są od podatku od nieruchomości.

5. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego

5.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

5.1.1. Strategia rozwoju kapitału społecznego 2030

Strategia rozwoju kapitału społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 przyjęta została Uchwałą Nr 155 Rady Ministrów z dnia 27 października 2020 r.

W dokumencie wskazano konieczność pełniejszego wykorzystania wybranych zasobów i narzędzi z obszaru kultury i dziedzictwa narodowego na poziom kapitału społecznego. Głównym celem *Strategii* jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków. Cel główny realizowany będzie przez trzy cele szczegółowe, z których cel 2. „Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich” zawiera działania ukierunkowane na wzmocnienie i wykorzystanie potencjału kultury i zasobów dziedzictwa narodowego na rzecz utrwalania wzorców i kompetencji sprzyjających rozwojowi kapitału społecznego. W ramach tego celu wyróżniono m.in. następujące priorytety:

- 1) ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury,
- 2) digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury.

Fundamentalnym warunkiem umożliwiającym aktywne uczestnictwo w kulturze jest dostępność szeroko rozumianego dziedzictwa. Z jednej strony, dziedzictwo to wymaga odpowiedniej ochrony i zachowania, z drugiej zaś stanowi potencjał, który należy efektywnie wykorzystać na potrzeby budowania kapitału

społecznego, poczucia tożsamości i wspólnoty, a także wzrostu ekonomicznego. Jednym z kluczowych zadań państwa w tym obszarze jest zatem dalsze inwestowanie w zachowanie obiektów zabytkowych oraz usprawnianie systemu ochrony zabytków. W tym celu realizowany będzie projekt strategiczny pn. *Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami*". Głównym celem dokumentu jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami. Dwa spośród trzech celów szczegółowych mają wpływ na poziom kapitału społecznego w Polsce. Są to:

- Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego,
- Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa.

Jednym z priorytetowych działań w omawianym obszarze będzie wsparcie zabytków uznanych za Pomniki Historii. Realizowane będą inicjatywy polegające na inwestycjach w zakresie ochrony i zachowania Pomników Historii oraz rozwoju i promocji związanej z nimi oferty turystycznej. Istotne znaczenie wśród krajowych zabytków odgrywają również obiekty o charakterze sakralnym, które cechuje wysoki poziom artystyczny oraz ponadprzeciętne wartości historyczne i naukowe. Projekt strategiczny pn. *Rozwój turystyki kulturowej* obejmie następujące działania dotyczące zabytków znajdujących się na szlakach kulturowych i uznanych za Pomniki Historii:

- Dofinansowanie prac konserwatorskich i restauratorskich przy zabytkach znajdujących się w najgorszym stanie zachowania.

W przypadku szlaków kulturowych inwestycje obejmujące kilka lub kilkanaście zabytków znacząco wpłyną na waloryzację krajobrazu kulturowego, eksponując jego unikalne cechy. Elementem przedsięwzięć z tego obszaru będą również prace remontowe i porządkujące najbliższe otoczenie zabytków, co stanowi istotę planowanego programu wsparcia dla szlaków kulturowych.

- Dofinansowanie projektów wspierających proces upowszechniania i udostępniania dziedzictwa kulturowego oraz jego wartości, a także aktywizujących zaangażowanie społeczne w proces ochrony i opieki nad zabytkami.

Celem tego rodzaju przedsięwzięć będzie zwiększenie zaangażowania społeczności lokalnych w opiekę nad zabytkami i równoległe – wzmocnienie poczucia tożsamości oraz więzi lokalnych składających się na kapitał społeczny. Wsparcie obejmie podmioty zarządzające szlakami kulturowymi i Pomnikami Historii, które podejmą współpracę z lokalnymi organizacjami pozarządowymi oraz samorządami.

Projekt strategiczny pn. *Digitalizacja i rozwój kultury cyfrowej* ma na celu realizację działań związanych z szeroko pojętą cyfryzacją i udostępnianiem zasobów dziedzictwa kulturowego. Zakres projektu obejmie m.in. następujące działania:

- 1) kontynuacja procesu digitalizacji wszystkich rodzajów zasobów dziedzictwa kulturowego, w tym zasobów muzealnych, archiwalnych, audiowizualnych, bibliotecznych i zabytkowych w państwowych instytucjach kultury i archiwach;
- 2) systemowe udostępnianie zdigitalizowanych zasobów dziedzictwa kulturowego przez budowę centralnych punktów dostępu do zasobów kultury, nauki i administracji.

5.1.2. Koncepcja zagospodarowania przestrzennego kraju 2030

Koncepcja zagospodarowania przestrzennego kraju 2030 przyjęta została Uchwałą Nr 239 Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 2011 r. Głównym celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długim okresie. Szczególny nacisk położono na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego, gdyż decyduje on o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe. Dokument uwzględnia problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego w systemie kształtowania prawidłowej polityki przestrzennej.

Jako cele polityki przestrzennej w aspekcie ochrony dziedzictwa kulturowego wymieniono:

- ograniczenie presji urbanizacyjnej na obszary o znaczeniu przyrodniczym i kulturowym poprzez rozwój narzędzi wspierania finansowego ochrony przyrody i krajobrazu,
- wprowadzenie systemu standardów zabudowy i zagospodarowania terenów o niższym reżimie ochronnym,
- wprowadzenie narzędzi kompensacji utraconych korzyści ekonomicznych na terenach o wysokich restrykcjach konserwatorskich,
- wspieranie rewitalizacji zdegradowanych przestrzeni: starych dzielnic mieszkaniowych, obiektów przemysłowych, pokolejowych, opuszczonej zabudowy.

5.1.3. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022 przyjęty został Uchwałą Nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r. W *Krajowym programie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022* dokonano ewaluacji Krajowego Programu na lata 2014-2017. Sprawozdanie końcowe z oceny realizacji wybranych elementów Programu zostało zamieszczone na stronie internetowej Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego pod adresem: www.kultura.gov.pl.

Na podstawie wyników ewaluacji i doświadczeń towarzyszących realizacji Programu na lata 2014-2017, przy przygotowywaniu Programu na lata 2019-2022 położono szczególny nacisk na zmiany w warstwie:

- 1) poprawy struktury zarządzania, monitoringu i ewaluacji Programu,
- 2) wyraźnego powiązania wskaźników realizacji Programu z konkretnymi zadaniami, zaplanowanymi jako elementy realizacji kierunków działania i celów szczegółowych.

W przyjętym dokumencie określony został cel główny, jakim jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami. Celowi głównemu przyporządkowano trzy cele szczegółowe oraz kierunki działania i zadania:

1. Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego.

1.1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym:

- szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, w tym pracowników merytorycznych, z uwzględnieniem zagadnień z zakresu planowania przestrzennego i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami,
- budowanie zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym, regionalnym i centralnym,
- merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach,
- konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzający gminy za modelowe wdrażanie programów opieki nad zabytkami.

1.2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym:

- wspieranie rozwijania kompetencji zawodowych przez pracowników służb konserwatorskich,
- ewaluacja stosowanych standardów i metod konserwatorskich,
- wsparcie działań dokumentacyjnych zasobu zabytkowego,
- powołanie Centrum Architektury Drewnianej.

2. Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.

2.1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami:

- upowszechnianie standardów i metod konserwatorskich dla wybranych zasobów zabytkowych (wybór zasobów, wypracowanie zaleceń dla opiekunów zasobu zabytkowego dotyczących metod konserwacji, adaptacji, dokumentacji i badań, upowszechnianie przez bazę wiedzy).

2.2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego:

- podniesienie bezpieczeństwa zabytków ruchomych przez sprzyjanie intensyfikacji współpracy z opiekunami zabytków przez właściwe służby i instytucje.

3. Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.

3.1. Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości:

- kampania społeczno-edukacyjna w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności do zabytków dla osób z niepełnosprawnościami,
- tworzenie narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

3.2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami:

- program dotacyjny dla organizacji pozarządowych w zakresie popularyzowania i upowszechniania wiedzy o dziedzictwie kulturowym, budowania świadomości lokalnej, a także włączania społeczeństwa w opiekę nad zasobem dziedzictwa kulturowego.

5.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa

5.2.1. Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku

Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku przyjęta została przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego Uchwałą Nr XVII/287/2020 z dnia 27 stycznia 2020 r.

Wśród kluczowych wyzwań dla Wielkopolski wymieniono „Przeciwdziałanie dezintegracji społecznej i utracie regionalnej tożsamości, rozwijanie kapitału społecznego i kulturowego”. Samorząd Województwa przyjął następującą wizję rozwoju województwa wielkopolskiego: „Wielkopolska w 2030 roku to region przodujący w kraju, liczący się w Europie i szanujący jej uniwersalne wartości, świadomy swojego dziedzictwa przyrodniczego i cywilizacyjnego, spójny, zrównoważony i dostępny terytorialnie, otwarty na nowe

idee i ludzi, silny nowoczesną gospodarką, aspiracjami i wiedzą swoich mieszkańców, zapewniający im bardzo dobre warunki życia, pracy i wypoczynku na całym obszarze województwa.”

Istotę działań samorządu regionalnego i podstawowe funkcje do spełnienia precyzuje jego misja: „Samorząd Województwa umacnia krajową i europejską pozycję Wielkopolski, rozwija jej potencjał społeczny i gospodarczy, podnosi poziom życia mieszkańców oraz dba o środowisko przyrodnicze i dziedzictwo kulturowe regionu dla dobra jego obecnych i przyszłych pokoleń w myśl zasad zrównoważonego rozwoju.”

Wyróżniono cztery cele strategiczne, a w ich obrębie jedenaście celów operacyjnych, które realizowane będą przez kierunki interwencji. Dla celu „Rozwój kapitału społecznego i kulturowego regionu” kluczowym kierunkiem interwencji będzie wzmocnienie potencjału kulturowego i infrastruktury kultury. Dla zachowania tradycji i tożsamości kulturowej mieszkańców, odbudowy i utrzymania materialnego dorobku kultury i dziedzictwa regionu, atrakcyjności inwestycyjnej i turystycznej województwa niezbędne jest wsparcie inwestycji w obszarze kultury. Spośród identyfikowanych w tym zakresie potrzeb wymieniono rozwój wielkopolskich instytucji kultury oraz rozwój i promocję produktów turystyki kulturowej ze szczególnym uwzględnieniem Szlaku Piastowskiego.

5.2.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego wraz z Planem zagospodarowania przestrzennego miejskiego obszaru funkcjonalnego Poznania uchwalony przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego Uchwałą Nr V/70/19 z dnia 25 marca 2019 r.

W rozdz. II. „Synteza uwarunkowań zagospodarowania przestrzennego województwa”, pkt. 3.3. „Dziedzictwo kulturowe” przedstawiono krótką historię osadnictwa, najcenniejsze obszary i obiekty nieruchome, zabytki archeologiczne, obszary o wysokich wartościach kulturowych, obiekty kultu religijnego, miejsca pamięci narodowej, elementy dziedzictwa niematerialnego, szlaki kulturowe.

W rozdz. IV. „Cele polityki przestrzennej” określono osiem celów polityki przestrzennej, w tym cel 4. odnoszący się do ochrony dziedzictwa kulturowego „Ochrona potencjału kulturowego i krajobrazu oraz rozwój konkurencyjnych form turystyki i rekreacji”. Dla przyjętych celów polityki przestrzennej określone zostały

kierunki zagospodarowania przestrzennego oraz działania służące osiągnięciu docelowej struktury funkcjonalno-przestrzennej.

I. W zakresie wzmocnienia tożsamości narodowej i regionalnej:

1] Kształtowanie głównego obszaru kulturotwórczego poprzez m.in.:

a) wzmocnianie i wdrażanie działań ochronnych dla obiektów związanych ze Szlakiem Piastowskim,

b) wyznaczanie lokalnych tematycznych tras turystycznych promujących dziedzictwo kulturowe Szlaku Piastowskiego;

2] Zachowanie zasobów dziedzictwa kulturowego materialnego i niematerialnego poprzez m.in.:

a) ochronę obiektów cennych kulturowo, w tym:

- obejmowanie obiektów wyższymi formami ochrony prawnej,

- realizację nowych wpisów do rejestru i ewidencji zabytków,

- modernizację obiektów zabytkowych,

- tworzenie skansenów oraz przenoszenie do nich najbardziej wartościowych obiektów architektury wiejskiej,

b) ochronę przestrzeni miast i wsi, w tym:

- wyznaczanie obszarów o zachowanych wartościach kulturowych i określanie potrzeb ich odnowy,

- identyfikowanie obszarów zdegradowanych i obejmowanie ich działaniami planistycznymi,

- działania rewaloryzacyjne zachowujące charakterystyczne dla przestrzeni miejskiej i wiejskiej obszary i obiekty decydujące o ich tożsamości i specyfice miejsca,

c) ochronę obszarów cennych kulturowo, w tym:

- tworzenie parków kulturowych,

- wpisanie obszarów cennych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO,

d) rozwój działalności kulturalnej promującej tradycje, obrzędy, rzemiosło, stroje, muzykę czy tradycyjną kuchnię grup regionalnych;

3] Poprawa jakości przestrzeni kulturowej i krajobrazu poprzez m.in.:

a) w obrębie obszarów zachowania tożsamości miejsca lokalizacji obiektów cennych kulturowo:

- wyznaczanie stref ochrony konserwatorskiej dla obiektów wraz z ich otoczeniem

- tworzenie stref ochronnych dla obiektów archeologicznych, szczególnie tych o własnej formie krajobrazowej, z określeniem zasad inwestowania,

- określanie parametrów nowej zabudowy w otoczeniu obiektów cennych

kulturowo,

- określanie miejsc lokalizacji i parametrów małej architektury, ogrodzeń, reklam w otoczeniu obiektów cennych kulturowo,
- zachowanie lub odtwarzanie historycznych struktur kompozycji urbanistycznej w otoczeniu obiektów i obszarów cennych kulturowo,
- określenie terenów zachowania istniejących lub odtwarzania historycznie ukształtowanych kompozycji zieleni,

b) w obrębie obszarów ochrony i zachowania historycznej specyfiki przestrzeni miast i wsi:

- wyznaczanie stref ochrony konserwatorskiej obejmujących cenne kulturowo przestrzenie miast i wsi wraz z ich otoczeniem,
- wprowadzanie ograniczeń dla nowej zabudowy wynikających z konieczności zachowania historycznych relacji wysokościowych,
- zachowanie lub odtwarzanie przebiegów głównych historycznych traktów komunikacyjnych z uwzględnieniem charakteru zabudowy w pierzejach,
- określanie miejsc lokalizacji i parametrów małej architektury, ogrodzeń, reklam,

c) w obrębie obszarów ochrony i zachowania specyfiki krajobrazu obszarów cennych kulturowo, w tym krajobrazu wiejskiego:

- wyznaczanie stref ochrony krajobrazu obejmujących specyficzne elementy przestrzeni, w tym przedpola ekspozycji widokowej oraz osie widokowe na obiekty charakterystyczne dla specyfiki krajobrazu (obiekty budowlane, obiekty przyrodnicze, obiekty archeologiczne o własnej formie krajobrazowej),
- zachowanie charakterystycznego rozplanowania jednostek osadniczych,
- zachowanie historycznych cech zabudowy regionalnej,
- zachowanie charakterystycznej, historycznej małej architektury, w tym kapliczek i krzyży przydrożnych,

4] Rozwój instytucjonalnej działalności kulturalnej poprzez m.in.:

a) podnoszenie jakości usług kulturalnych w istniejących instytucjach kultury, w tym wspieranie nowych inicjatyw promujących dziedzictwo kulturowe,

b) wspieranie lokalnej działalności kulturalnej tworzonej w oparciu o specyficzne, lokalne zasoby dziedzictwa kulturowego, w tym niematerialnego m.in. poprzez:

- organizację izb pamięci, muzeów,
- wytyczanie lokalnych szlaków turystyki kulturowej,
- tworzenie zespołów ludowych i grup kultywujących obrzędy ludowe i umiejętności związane z wytwarzaniem lub użytkowaniem tradycyjnych instrumentów muzycznych i rękodzieła.

II. W zakresie rozwoju zróżnicowanych form turystyki i rekreacji:

1] Zwiększenie atrakcyjności obszarów wizerunkowych dla rozwoju zróżnicowanych form turystyki poprzez m.in.:

- a) efektywną ochronę, ekspozycję i organizację zasobów kulturowych, przyrodniczych i krajobrazowych,
- b) podnoszenie jakości, innowacyjności i konkurencyjności ofert turystycznych,
- c) poprawę estetyki miast i wsi,
- d) promowanie lokalnej kultury – tradycji i zwyczajów wielkopolskiej wsi,
- e) rozwój preferowanych specjalizacji turystyki kulturowej, krajoznawczej, biznesowej i wypoczynkowej w poszczególnych gminach.

2] Rozwój turystyki kulturowej o znaczeniu międzynarodowym i krajowym.

5.2.3. Program opieki nad zabytkami województwa wielkopolskiego

Program opieki nad zabytkami województwa wielkopolskiego na lata 2021-2024 przyjęty został Uchwałą Nr XXXVII/714/21 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 20 grudnia 2021 r.

Głównym celem *Programu* jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami oraz dbałość o materialne i niematerialne dziedzictwo kulturowe regionu dla dobra jego obecnych oraz przyszłych pokoleń.

W przyjętym dokumencie określono 5 celów szczegółowych, którym przyporządkowano kierunki działań:

Cel szczegółowy 1. Zahamowanie procesów degradacji zabytków, poprawa ich stanu zachowania oraz optymalizacja skuteczności systemu ochrony dziedzictwa materialnego województwa wielkopolskiego

Kierunki działań: podjęcie działań mających na celu poprawę stanu zachowania zabytków, wspieranie ochrony zabytków archeologicznych, popularyzowanie działań w zakresie opieki i ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, monitoring i aktualizacja uregulowań prawnych oraz dokumentów strategicznych i planistycznych w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.

Cel szczegółowy 2. Budowanie tożsamości regionalnej i narodowej oraz świadomości społecznej mieszkańców Wielkopolski w oparciu o wartości dziedzictwa kulturowego

Kierunki działań: wspieranie programów i projektów edukacyjnych popularyzujących dziedzictwo kulturowe, wspieranie inicjatyw związanych z upamiętnianiem Powstania Wielkopolskiego, popularyzacja i upowszechnianie

wiedzy na jego temat.

Cel szczegółowy 3. Włączenie materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego w rozwój społeczny, kulturowy i ekonomiczny województwa

Kierunki działań: wsparcie zagospodarowania, adaptacji i wykorzystania zabytków i dziedzictwa niematerialnego na cele kulturalne, turystyczne lub społeczne, wzmocnienie działań związanych z rozwojem usług turystycznych, wspieranie dawnych rzemiosł, ginących zawodów i form twórczości charakterystycznych dla województwa.

Cel szczegółowy 4. Rozwijanie przedsięwzięć ułatwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami

Kierunki działań: włączanie zabytków w procesy gospodarcze, włączanie cyfryzacji do ochrony i opieki nad zabytkami.

Cel szczegółowy 5. Podejmowanie i określanie warunków współpracy z właścicielami obiektów zabytkowych

Kierunki działań: udostępnianie obiektów zabytkowych, wskazywanie potencjalnych źródeł finansowania.

6. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

6.1. Zabytki nieruchome o najwyższym znaczeniu dla gminy wpisane do rejestru zabytków

Do najcenniejszych zabytków na terenie gminy wpisanych do rejestru zabytków należą:

BIERZWIENNA DŁUGA

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. ŚW. DOMINIKA:

a. kościół mur., 1901 r.,

Rejestr zabytków A-316/58 z dnia 14.05.1984 r.

b. dzwonnica, mur., XIX/XX w.,

Rejestr zabytków A-316/58 z dnia 14.05.1984 r.

CMENTARZ RZYMSKOKATOLICKI, ok. poł. XIX w.

Rejestr zabytków (kwatery północna) A-498/239 z dnia 28.03.1994 r.

PARK DWORSKI, XIX/XX w.

Rejestr zabytków A-532/273 z dnia 25.06.1998 r.

ZESPÓŁ DWORSKI:

a. dwór, ob. szkoła, mur. XIX/XX w.,

Rejestr zabytków A-262/4 z dnia 15.02.1984 r.

b. park, XIX/XX w.

Rejestr zabytków A-262/4 z dnia 15.02.1984 r.

BIERZWIENNA DŁUGA – KOLONIA

CMENTARZ EWANGELICKO-AUGSBURSKI, 2 poł. XIX w.

Rejestr zabytków A-488/229 z dnia 03.09.1993 r.

KĘCERZYN

ZESPÓŁ DWORSKI:

a. dwór nr 37, 4 ćw. XIX w.,

Rejestr zabytków A-406/148 z dnia 03.05.1988 r.

b. park, 4 ćw. XIX w.

Rejestr zabytków A-406/148 z dnia 03.05.1988 r.

KŁODAWA

HISTORYCZNY UKŁAD URBANISTYCZNY, 1430 r. - k. XIX w.

Rejestr zabytków 407/Wlkp/A z dnia 01.09.2006 r.

ZESPÓŁ KLASZTORNY KARMELITÓW, ob. zespół kościoła par. p.w.

Wniebowzięcia NMP, ul. Włocławska 2:

a. kościół, mur., 1718-1755 r., rozbud. 1765 r.,

Rejestr zabytków 681/Wlkp/A z dnia 17.01.1953 r.

b. klasztor, ob. plebania, mur., 1718-1755 r.,

Rejestr zabytków 681/Wlkp/A z dnia 17.01.1953 r.

c. ogród klasztorny, XVIII-XX w.,

Rejestr zabytków 681/Wlkp/A z dnia 18.06.2008 r.

d. dziedziniec odpustowy „Ogrójec”, poł. XIX w.

Rejestr zabytków 681/Wlkp/A z dnia 18.06.2008 r.

e. ogrodzenie Ogrójca z 4 kapliczkami, 1850 r.

Rejestr zabytków 681/Wlkp/A z dnia 18.06.2008 r.

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA FIL. P.W. ŚW. FABIANA I ŚW. SEBASTIANA, ul. Cicha:

a. kościół drewn., 1557 r., rozbud. 1846-1847 r.,

Rejestr zabytków A-81/78 z dnia 26.05.1965 r.

b. dzwonnica, drewn., k. XVIII w.,

Rejestr zabytków A-81/78 z dnia 26.05.1965 r.

RATUSZ, pl. Wolności 16, mur., ok. 1820 r.,

Rejestr zabytków A-91/184 z dn. 21.08.1968 r.

WYROBISKO PODZIEMNE W PŁD. CZĘŚCI POLA NR 3 KOPALNI SOLI

„KŁODAWA”, 1937 r., 1946-1950 r.

Rejestr zabytków 481/Wlkp/A z dnia 05.04.2007 r.

DOM NR 17, ul. Poznańska – nie istnieje

KRZYKOSY

ZESPÓŁ DWORSKI:

a. dwór nr 84, mur., poł. XIX w.,

Rejestr zabytków A-317/59 z dnia 14.05.1984 r.

b. park, poł. XIX w.

Rejestr zabytków A-317/59 z dnia 14.05.1984 r.

DOM NR 18, drewn., ok. 1850 r.

Rejestr zabytków A-374/116 z dnia 10.12.1984 r.

LESZCZE

ZESPÓŁ DWORSKI:

a. dwór nr 21, mur., k. XIX w.,

Rejestr zabytków A-318/60 z dnia 14.05.1984 r.

b. park, k. XIX w.,

Rejestr zabytków A-318/60 z dnia 14.05.1984 r.

MARYNKI

CHATA NR 14 – nie istnieje

RGIELEW

ZESPÓŁ DWORSKI:

a. dwór nr 28, mur., 1892,

Rejestr zabytków A-435/177 z dnia 03.04.1990 r.

b. park, pocz. XX w.

Rejestr zabytków A-435/177 z dnia 03.04.1990 r.

RYCERZEW

ZESPÓŁ PAŁACOWY:

a. pałac, mur., 2 poł. XIX w.,

Rejestr zabytków A-319/61 z dnia 14.05.1984 r.

b. ruiny dworu obronnego na kopcu, mur., XV/XVI w.

Rejestr zabytków A-247/349 z dnia 18.07.1967 r.

c. park, k. XIX

Rejestr zabytków A-319/61 z dnia 14.05.1984 r.

STRASZKÓW

ZESPÓŁ DWORSKI:

a. dwór, mur., 1859 r.,

Rejestr zabytków A-320/62 z dnia 14.05.1984 r.

b. park, 2 poł. XIX w.,

Rejestr zabytków A-320/62 z dnia 14.05.1984 r.

STRASZKÓWEK

ZESPÓŁ DWORSKI:

a. dwór nr 66, mur., 1885 r.,

Rejestr zabytków A-436/178 z dnia 03.04.1990 r.

b. park krajobrazowy, 2 poł. XIX w.,

Rejestr zabytków A-436/178 z dnia 03.04.1990 r.

WÓLKA CZEPOWA

ZESPÓŁ DWORSKI:

a. dwór nr 33, ob. szkoła, mur., 1930-1938 r.,

Rejestr zabytków A-321/63 z dnia 14.05.1984 r.

b. park, 2 poł. XIX w.

Rejestr zabytków A-321/63 z dnia 14.05.1984 r.

6.2. Wykaz zabytków nieruchomości znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków

BIERZWIENNA DŁUGA

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. ŚW. DOMINIKA:

a. kościół mur., 1901 r.,

b. dzwonnica, mur., XIX/XX w.,

c. brama z ogrodzeniem, mur., XIX/XX w.

KAPLICZKA, mur., 1947 r.

CMENTARZ RZYMSKOKATOLICKI, ok. poł. XIX w.

PARK DWORSKI, XIX/XX w.

ZESPÓŁ DWORSKI:

a. dwór, ob. szkoła, mur. XIX/XX w.,

b. park, XIX/XX w.

BIERZWIENNA DŁUGA – KOLONIA

CMENTARZ EWANGELICKO-AUGSBURSKI, XIX w.

BIERZWIENNA KRÓTKA

KAPLICZKA, mur., pocz. XX w.

KAPLICZKA, mur., 2 ćw. XX w.

PARK DWORSKI, 2 poł. XIX w.

DĘBINA

CMENTARZ EWANGELICKO-AUGSBURSKI, pocz. XX.

DZIÓBIN

KAPLICZKA, mur., XIX/XX w.

KĘCERZYN

ZESPÓŁ DWORSKI:

- a. dwór nr 37, 4 ćw. XIX w.,
- b. park, 4 ćw. XIX w.

KŁODAWA

HISTORYCZNY UKŁAD URBANISTYCZNY, 1430 r. - k. XIX w.

ZESPÓŁ KLASZTORNY KARMELITÓW, ob. zespół kościoła par. p.w.

Wniebowzięcia NMP, ul. Włocławska 2:

- a. kościół, mur., 1718-1755 r., rozbud. 1765 r.,
- b. klasztor, ob. plebania, mur., 1718-1755 r.,
- c. budynek klasztorny, ob. szkoła, ul. Kościelna 15, mur., k. XVIII,
- d. ogród klasztorny, XVIII-XX w.,
- e. dziedziniec odpustowy „Ogrójec”, poł. XIX w.
- f. ogrodzenie „Ogrójca” z 4 kapliczkami, 1850 r.

ZESPÓŁ KOŚCIOŁA FIL. P.W. ŚW. FABIANA I ŚW. SEBASTIANA, ul. Cicha:

- a. kościół drewn., 1557 r., rozbud. 1846-1847 r.,
- b. dzwonnica, drewn., k. XVIII w.,
- c. cmentarz, 2 poł. XVI w.

CMENTARZ ŻYDOWSKI, ul. Łęczycka, XVIII w.

RATUSZ, pl. Wolności 16, mur., ok. 1820 r.,

PARK DWORSKI, ul. Sportowa, ok. poł. XIX w.

WYROBISKO PODZIEMNE W PŁD. CZĘŚCI POLA NR 3 KOPALNI SOLI

„KŁODAWA”, 1937 r., 1946-1950 r.

ul. Bierzwieńska

DOM NR 16, mur., ok. 1920.

ul. Kościelna

DOM NR 5, ob. ośrodek kultury, mur., ok. 1930 r.

DOM NR 9, mur., 1924 r.

ul. Krępa

DOM NR 2, mur., pocz. XX w.

DOM NR 5, mur., ok. 1928 r.

ul. Poznańska

DOM NR 9, mur., 1908 r.

ul. Szkolna

DOM NR 1, mur., ok. 1935 r.

DOM NR 2, mur., ok. 1935 r.

ul. Toruńska

DOM NR 6, mur., ok. 1930 r.

ul. Warszawska

DOM NR 44, mur., pocz. XX w.

DOM NR 49, mur., 1930 r.

DOM NR 51, mur., 1920 r.

DOM NR 54, mur., ok. 1920 r.

DOM NR 58, mur., 1933 r.

pl. Wolności

DOM NR 3, mur., pocz. XX w.

DOM NR 6, mur., ok. 1910 r.

DOM NR 7, mur., ok. 1910 r.

ul. Wyszyńskiego

DOM NR 70, mur., ok. 1918 r.

DOM NR 92, mur., XIX/XX w.

MŁYN, mur., 1938 r.

KRZYKOSY

KAPLICZKA, mur., k. XIX w.

KAPLICZKA, mur., pocz. XX w.

ZESPÓŁ DWORSKI:

a. dwór nr 84, mur., poł. XIX w.,

b. park, poł. XIX w.,

c. ośmiorak nr 79, mur., XIX/XX w.,

d. ośmiorak nr 80, mur., XIX/XX w.

DOM NR 18, drew., 1 poł. XIX w.

DOM NR 21, drew., ok. 1900 r.

LESZCZE

KAPLICZKA, mur., ok. 1930 r.

ZESPÓŁ DWORSKI:

a. dwór nr 21, mur., k. XIX w., .

b. park, k. XIX w.,

c. ogrodzenie z bramą, mur., k. XIX w.,

d. lodownia, mur., k. XIX w.,

e. wozownia, ob. magazyn, k. XIX w.,

f. stodoła, mur., k. XIX w.,

g. spichlerz, mur., k. XIX w.,

h. stajnia, mur., k. XIX w.

LUBONIEK

KAPLICZKA, mur. pocz. XX w.

ZESPÓŁ DWORSKI:

a. dwór nr 73, ob. szkoła, mur., k. XIX w.,

b. brama, mur., XIX/XX w.,

c. park, k. XIX w.,

d. kapliczka, mur., k. XIX w.

OKOLENIEC

KAPLICZKA, mur., l. 40 XX w.

POMARZANY FABRYCZNE

ZESPÓŁ DWORSKI:

b. brama, mur., pocz. XIX w.,

c. park, 2 poł. XIX, przekształcony 1920-1925 r.

RGIELEW

ZESPÓŁ DWORSKI:

a. dwór nr 28, mur., 1892,

b. park, pocz. XX w.

RYCERZEW

ZESPÓŁ PAŁACOWY:

a. pałac, mur., 2 poł. XIX w.,

b. ruiny dworu obronnego na kopcu, mur., XV/XVI w.

c. park, k. XIX

d. spichlerz, mur., k. XIX w.

RYSINY - KOLONIA

CMENTARZ EWANGELICKO-AUGSBURSKI, k. XIX w.

SŁUPECZKA

KAPLICZKA, mur., pocz. XX, odnow. 1959 r.

OBORA FOLWARCZNA, nr 12, 1935 r.

STRASZKÓW

ZESPÓŁ DWORSKI:

a. dwór, mur., 1859 r.,

b. park, 2 poł. XIX w.,

c. spichlerz, mur., 1873 r.

WIEŻA CIŚNIEŃ, mur., pocz. XX w.

STRASZKÓWEK

ZESPÓŁ DWORSKI:

- a. dwór nr 66, mur., 1885 r.,
- b. park krajobrazowy, 2 poł. XIX w.,
- c. stodoła, ob. magazyn, mur., 1890 r.

WÓLKA CZEPOWA

KAPLICZKA, mur., ok. 1930 r.

ZESPÓŁ DWORSKI:

- a. dwór nr 33, ob. szkoła, mur., 1930-1938 r.,
- b. park, 2 poł. XIX w.

6.3. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Na terenie gminy Kłodawa do rejestru zabytków wpisane są dwa zespoły zabytków stanowiące wyposażenie i wystrój obiektów sakralnych.

1. Wyposażenie i wystrój kościoła p.w. Wniebowzięcia NMP w Kłodawie wpisane zostało do rejestru zabytków pod nr 123/Wlkp/B decyzją z dnia 28.05.2008 r. (66 pozycji). W skład wyposażenia wchodzi m.in. rokokowy ołtarz główny z rzeźbami i sukienką MB z Dzieciątkiem, barokowe ołtarze boczne z poł. XVIII w. św. Józefa i Opatrzności Bożej, rokokowe ołtarze boczne z 3 ćw. XVIII w.: św. Sebastiana, św. Krzyża, św. Rocha, św. Tekli, św. Antoniego, Przemienienia Pańskiego, rokokowa ambona w kształcie łodzi, barokowa chrzcielnica, rokokowe stalle z wizerunkami świętych, prospekt organowy wraz z instrumentem, feretrony z 2 poł. XIX w., rzeźby, obrazy, sztukaterie.
2. Wyposażenie i wystrój kościoła fil. p.w. św. Fabiana i św. Sebastiana wpisane zostało do rejestru zabytków pod nr 351/Wlkp/B decyzją z dnia 20.11.1989 r. (20 pozycji). W skład wyposażenia wchodzi m.in. rokokowy ołtarz główny z 2 poł. XVIII w., dwa ołtarze boczne, obrazy, rzeźby.

6.4. Krajobraz kulturowy – obszarowe wpisy do rejestru zabytków (układy urbanistyczne, parki kulturowe, parki krajobrazowe)

Krajobraz kulturowy to przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze (art. 3 pkt 14 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). W celu jego ochrony oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej, cytowana Ustawa przewiduje ochronę, poprzez wpis do

rejestr zabytków, cennych kulturowo struktur przestrzennych – układów urbanistycznych, ruralistycznych, krajobrazów kulturowych.

Do rejestru zabytków pod numerem 407/Wlkp/A decyzją Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z dnia 1 września 2006 r. wpisany został historyczny układ urbanistyczny miasta Kłodawy. Teren ukształtowany w średniowieczu z elementami rozwiniętymi w XVIII w. oraz w XIX i pocz. XX w. obejmuje:

- nawarstwienia kulturowo-osadnicze od czasów pradziejowych po okres nowożytny,
- znajdujący się w centrum Rynek (pl. Wolności),
- układ ulic w centrum miasta, stanowiących granicę średniowiecznej lokacji: Kościelna, Szkolna, Warszawska, Wyszyńskiego, Krępa, Dąbska,
- ulice odchodzące od centrum: Targowa, Przeddecka, Poznańska, Nowa,
- ulice skrajne okalające zespół: Ogrodowa, św. Ducha, Toruńska, Broniewskiego, 11 Listopada, Orzeszkowej, Cicha,
- cmentarz na przedmieściu zw. Stara Kłodawa przy ul. Cichej,
- architekturę sakralną: dawny zespół klasztorny karmelitów, drewniany kościół św. Sebastiana z dzwonnica,
- zabudowę mieszkalną przy wyżej wymienionych ulicach o przeważającym typie domów parterowych z dachami dwuspadowymi,
- zabudowę użyteczności publicznej: ratusz na pl. Wolności.

Dobry stan zachowania poszczególnych elementów układu przestrzennego: ulic, placów, podziałów gruntów, architektury sakralnej i mieszkalnej oraz wyraźna czytelność ich genezy widzianej w szerokim kontekście rozwoju gospodarczo-społecznego Wielkopolski w czasie reformy państwa w średniowieczu, a także w kontekście dalszych przekształceń w wiekach późniejszych, szczególnie w końcu XVIII wieku i w wieku XIX, stawia historyczny ośrodek miejski w grupie cennych zespołów współtworzących dziedzictwo kulturowe kraju.

6.5. Zabytki archeologiczne

Zabytki archeologiczne są częścią dziedzictwa kulturowego. Europejska konwencja o ochronie archeologicznego dziedzictwa kulturowego sporządzona w La Valetta dnia 16 stycznia 1992 r. (Dz. U. 96.120.564 z dnia 9 października 1996 r.) uznaje je jako źródło „zbiorowej pamięci europejskiej i instrument dla badań historycznych i naukowych”. Zgodnie z definicją

zastosowaną w ustawie o ochronie i opiece nad zabytkami zabytek archeologiczny, to zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów lub zabytek ruchomy, będący tym wytworem (art. 3 pkt 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Dziedzictwo archeologiczne jest bogactwem kulturowym pozostawionym nam przez przeszłe pokolenia ludzkości, które zamieszkiwały dawniej naszą planetę. Składają się na nie wszelkie materialne ślady ludzkiej egzystencji pozostawione na ziemi, pod ziemią czy w wodzie. Mogą one mieć postać opuszczonych budowli i ich pozostałości, urządzeń osadniczych (np. palenisk, pieców garncarskich, studni, jam zasobowych), cmentarzysk, pól bitewnych, miejsc kultu i warstw ziemi powstałych w wyniku działalności z wszelkimi przedmiotami z nimi związanymi. Źródła archeologiczne stanowią nieodnawialny depozyt przekazany nam przez przeszłe pokolenia, depozyt, który jesteśmy zobowiązani chronić, mądrze i oszczędnie wykorzystywać i w możliwie jak najmniej uszczuplonym stanie przekazać przyszłym pokoleniom. Zachowanie dziedzictwa archeologicznego jest ważne dla wszystkich: dla naukowców (archeologów), którzy badając je odtwarzają przeszłość; dla turystów, którzy czerpią wrażenia kontaktu z przeszłością odwiedzając udostępnione do zwiedzania stanowiska archeologiczne; dla młodzieży szkolnej, która zyskuje zrozumienie dziejów ludzkości odwiedzając wystawy muzealne; dla wszystkich, którym dziedzictwo archeologiczne dostarcza odczucia posiadania głębokich korzeni naszej obecnej z dziedzictwa archeologicznego czerpią poczucie swojej tożsamości kulturowej i związku emocjonalnego z danym miejscem lub regionem.

6.5.1. Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków

Na terenie gminy Kłodawa nie ma stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków.

6.5.2. Stanowiska archeologiczne o własnej formie krajobrazowej

Na terenie gminy Kłodawa znajduje się jedno stanowisko archeologiczne o własnej formie krajobrazowej. Jest to dwór na kopcu datowany na okres nowożytny zlokalizowany w miejscowości Rycerzew.

6.5.3. Opis koncentracji stanowisk archeologicznych łącznie z ich funkcją i krótką analizą chronologiczną, uwarunkowania fizjograficzne

Obszar gminy Kłodawa został rozpoznany archeologicznie w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP) w latach 1980-2000. AZP to program badawczy obejmujący swym zasięgiem terytorium całej Polski. Pozwala na dokładne rozpoznanie zasobów archeologicznych. W swych dotychczasowych założeniach obejmuje bowiem 2 etapy badawcze: 1) kwerendę archiwalną w muzeach, instytucjach publicznych i publikacjach, 2) badania powierzchniowe.

Należy jednak pamiętać, że baza danych AZP jest bazą otwartą. Dołączane są do niej ciągle nowe informacje pochodzące z kolejnych badań czy też weryfikacji badań wcześniejszych.

W związku z powyższym dokumentacja stanowisk archeologicznych utworzona metodą AZP jest źródłem najbardziej aktualnej wiedzy o terenie.

Na terenie gminy Kłodawa zewidencjonowano 508 stanowisk archeologicznych.

Stanowiska archeologiczne	Grodziska	Dwory	Cmentarzyska		Osady	Inne	Ogółem
			płaskie	kurhanowe			
Ilość stanowisk ogółem	0	1	9	0	494	4	508
Wpisanych do rejestru	0	0	0	0	0	0	0

TAB. 1. Zestawienie dziedzictwa archeologicznego na terenie gminy Kłodawa przedstawiono za „Raportem o stanie zabytków w Gminie Kłodawa” z 2004 r. oprac. przez WUOZ w Poznaniu Delegatura w Koninie oraz danymi przekazanymi przez WUOZ w Poznaniu Delegatura w Koninie

Teren gminy Kłodawa jest równinny i należy do Wysoczyzny Kłodawskiej. W ujęciu fizyczno-geograficznym według Kondrackiego teren gminy jest położony w: Prowincji Niż Środkowopolski, Podprowincji Pojezierze Południowo - Bałtyckie, Makroregionie Nizina Południowowielkopolska, Mezoregionie Wysoczyzna Kłodawska), którą stanowią utwory lodowcowe - moreny płaskie i faliste. Obszar gminy jest mało zróżnicowany pod względem hipsometrycznym. Większość terenu obejmuje płaska równina morenowa (Równina Kłodawska) z wysokościami mieszczącymi się przeważnie w przedziale od 115 do 125 m n.p.m. W rzeźbie terenu zaznaczają się doliny cieków. Dna dolin są wcięte na głębokość 5-15 metrów w stosunku do otoczenia, do rzędnej około 110 m n.p.m. Rzeźbę urozmaicają również pagórki kemowe tworzące zespoły wzniesień, obecne w obrębie Bakuń i Leszczy. Przez gminę przepływa rzeka Rgilewka –

prawobrzeżny dopływ Warty. Lesistość gminy jest niewielka. Lasy zajmują 3,5 % jej powierzchni. Najbardziej atrakcyjna pod względem przyrodniczym część gminy znajduje się w północnej części. Tu znajdują się największe kompleksy leśne i małe jeziora polodowcowe należące do obszaru źródliskowego rzeki Noteć. Większe z nich to jezioro Korzecznik o powierzchni 10,7 ha.

Początki kształtowania się osadnictwa grup ludzkich na terenie gminy sięgają środkowej epoki kamienia – mezolitu. Na ten okres datuje się pojedyncze znaleziska narzędzi krzemiennych używanych przez ówczesnych ludzi. Społeczności kultur mezolitycznych prowadziły traperski tryb życia, trudniąc się łowiectwem, rybołówstwem i zbieractwem.

Bardziej ustabilizowane osadnictwo na terenie dzisiejszej gminy Kłodawa widoczne jest w młodszej epoce kamienia - neolicie. Neolit przynosi rewolucyjne zmiany w historii ludzkości. Dotychczasowa gospodarka przyswajająca dzięki opanowaniu uprawy ziemi i hodowli zwierząt, została zastąpiona przez gospodarkę wytwarzającą. Wraz z osiadłym trybem życia pojawiły się takie wynalazki jak: stałe budownictwo mieszkalne i gospodarcze, umiejętność lepienia i wypalania naczyń glinianych, znajomość tkactwa itp. Większe skupiska ludzkie z okresu neolitu na terenie gminy Kłodawa wiążą się z kulturą pucharów lejkowatych (okolice miejscowości Dzóbin, Janczewy, Korzecznik Parcele, Zbójno). Ówczesna ludność zamieszkiwała niewielkie osady, położone na łagodnych stokach wydmowych wzniesień. Charakterystyczną cechą tej kultury w zakresie obrządku pogrzebowego były monumentalne grobowce megalityczne („kujawskie”) w postaci długiego (do 130 m), trójkątnego (o podstawie do 15 m) kopca obstawionego wielkimi kamieniami. Pochówki w obudowie kamiennej znajdowały się pod nasypem grobowca. Warto w tym miejscu wspomnieć o znanym z danych archiwalnych cmentarzysku megalitycznym kultury pucharów lejkowatych w okolicach miejscowości Słupeczka. Gdzie dokładnie było zlokalizowane to cmentarzysko nie jest jasne. Jego pozostałości zostały usunięte w wyniku działalności rolniczej (głęboka orka).

Mniej liczne są natomiast ślady obecności na tych terenach ludności kultury amfor kulistych rozwijającej się prawie równolegle z kulturą pucharów lejkowatych.

Z upowszechnieniem się nowego materiału (brązu) wiąże się dalszy rozwój gospodarczo-cywilizacyjny w epoce brązu. Docierał on na nasze tereny drogą wymiany z południa Europy, zwiększając rolę handlu i powodując przenikanie się wpływów. Wczesna epoka brązu jest na terenie gminy słabo

reprezentowana. Znamy tylko kilka stanowisk z tego okresu w okolicach Kłodawy. Wzrost osadnictwa widoczny jest natomiast w środkowym i późnym okresie epoki brązu. Zaczęła się wówczas rozwijać na ziemiach polskich kultura łużycka, zaliczana do wielkiego kompleksu kultur popielnicowych, rozprzestrzeniających się stopniowo z centrum naddunajskiego na rozległe tereny Europy.

W VII w p.n.e. rozpoczyna się na ziemiach polskich epoka żelaza. Obok wyrobów brązowych, których udział systematycznie maleje, pojawiają się wówczas wyroby żelazne. W tym okresie odnotowujemy dalszy rozwój kultury łużyckiej. Skupiska osadnicze tej kultury na obszarze gminy liczą kilkadziesiąt punktów (Dzóbin, Luboniek, Rgielew, Pomarzany Fabryczne, Krzykosy, Cząstków, Kobylata, Bierzwienna Krótka, Bierzwienna Długa). Cmentarzyska, z których korzystała ludność kultury łużyckiej udało się zlokalizować w miejscowościach Cząstków i Straszków.

Pod koniec okresu halsztackiego rozpoczyna się stopniowy rozkład kultury łużyckiej, spowodowany prawdopodobnie kryzysem gospodarczym wywołanym pogorszeniem się klimatu oraz zbytym wyeksploatowaniem środowiska naturalnego. Dodatkowym czynnikiem destabilizacyjnym był najazd Scytów. Osłabiona ludność kultury łużyckiej była stopniowo podbijana lub kolonizowana przez pokrewne im ludy tworzące kulturę pomorską. Z osadnictwem tej ludności można wiązać stanowiska archeologiczne z miejscowości: Rysiny Kolonia, Cząstków, Okoleniec, Bierzwienna Krótka, Kobylata, Rgielew, należy łączyć z kulturą wschodniopomorską. W okolicach miejscowości Okoleniec i Straszków znajdują się również cmentarzyska łączone z ludnością kultury pomorskiej.

Początek wieku IV p.n.e. wiąże się z masowym upowszechnieniem się żelaza jako podstawowego surowca, ujednoczenia używanych ozdób, narzędzi, broni, przedmiotów codziennego użytku. Na terenie ziem polskich wykształciła się wówczas tzw. kultura przeworska. Miało to miejsce w późnym okresie lateńskim (młodszy okres przedrzymski). Rozwijała się ona następnie w kolejnym okresie – wpływów rzymskich. Na obszarze naszej gminy notujemy kilkadziesiąt stanowisk osadniczych ludności kultury przeworskiej (między innymi stanowiska zlokalizowane w okolicach miejscowości Luboniek, Rysiny Kolonia, Słupeczka, Wólka Czepowa, Dębina, Zbójno, Rgielew, Cząstków, Kobylata, Bierzwienna Krótka, Bierzwienna Długa) oraz prawdopodobnie cmentarzysko w miejscowości Okoleniec.

Na przełomie IV i V w. n.e. większość obszarów ziem polskich przeżywa głęboki kryzys kulturowy, osadniczy i gospodarczy. Związane jest to prawdopodobnie załamaniem się dotychczasowej sytuacji politycznej Europy w wyniku najazdu Hunów. Najazd ten wywołał masowe przesunięcia ludności zamieszkującej jej środkową część oraz zlikwidował wpływ Cesarstwa Rzymskiego. Rozpoczął się okres wędrówek ludów. Bezpośrednim tego skutkiem było zahamowanie trwającego kilka wieków rozwoju gospodarczego i społecznego na ziemiach polskich. Dotychczas nie udało się stwierdzić ciągłości osadnictwa w okolicach gminy Kłodawa.

Począwszy od VI w. n. e. wkraczamy w nowy okres dziejów zwany wczesnym średniowieczem. Gęstość osadnictwa w tym okresie jest raczej niewielka. Znaczny rozwój gospodarczy, społeczny i kulturowy zaczął się w wieku VIII. W ciągu IX i X wieku kształtowały się podstawy terytorialne państwa polskiego. Powstały wówczas grody – siedziby przedstawicieli władzy, ośrodki gospodarcze i załężki przyszłych miast. Widoczne są fazy powstawania grodów: okres plemienny, kiedy grody skupiają się w Wielkopolsce zachodniej i południowo-zachodniej; następnie w czasie bezpośrednio poprzedzającym okres formowania państwa grody powstają w środkowej i północno-wschodniej Wielkopolsce; sieć grodów rozrasta się następnie przynajmniej w trzech fazach w miarę poszerzania się terytorium państwa piastowskiego.

Także na obszarze dzisiejszej gminy Kłodawa osadnictwo rozwijało się we wczesnym i późnym średniowieczu. W tym czasie kształtuje się obecny układ miejscowości, stanowiska średniowieczne i nowożytnie występujące w pobliżu obecnych miejscowości wyznaczają tym samym ich metrykę. Szczególnie bujny rozwój osadnictwa i powstawania wsi nastąpił od XV – XVI w.

W ostatnich latach pojawiło się również wiele znalezisk wiązanych z powstaniem styczniewym na terenie dzisiejszej gminy Kłodawa, dzięki którym możemy potwierdzić lub skorygować informacje na temat tegoż powstania przekazane w źródłach pisanych.

6.5.4. Stan zachowania zabytków archeologicznych oraz istotne zagrożenia dla zabytków archeologicznych

Stanowiska archeologiczne podlegają stałym zagrożeniom. Z każdym rokiem, wraz z rozwojem techniki, intensyfikacją działalności przemysłowej, gospodarczej, rolniczej rośnie stopień ich zagrożenia oraz pojawiają się nowe.

W myśl art. 6 pkt 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

wszystkie zabytki archeologiczne – bez względu na stan zachowania podlegają ochronie i opiece. Należy przy tym pamiętać, że zasięg stanowisk archeologicznych został wyznaczony na mapach na podstawie badań powierzchniowych. Jednak nie może on odpowiadać dokładnie zasięgowi występowania pozostałości osadnictwa pradziejowego pod ziemią. Dlatego należy traktować go zawsze orientacyjnie, może bowiem okazać się, że obiekty archeologiczne zalegają także w sąsiedztwie wyznaczonego stanowiska.

Dużą część odkrytych stanowisk na terenie gminy Kłodawa znamionuje znaczący stopień zniszczenia. Wynika to z konsekwencji współczesnych perturbacji osadniczych, zwłaszcza rozwoju nowego osadnictwa, ale także ze zniszczeń wywołanych przebudową w dawnych czasach.

Dużym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych są więc inwestycje budowlane i przemysłowe zwłaszcza rozwój budownictwa mieszkalnego i przemysłowego. Zaplanowano następujące inwestycje, których realizacja może wiązać się z zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych na terenie gminy:

- budowa ul. Polnej i ul. Niezłomnych w Kłodawie,
- przebudowa drogi w Łążku, drogi Bierzwienna Długa Kolonia – Kłodawa.

Zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych jest również eksploatacja kruszyw naturalnych. W obrębie gminy znajdują się złoża soli kamiennej oraz soli potasowo – magnezowej „KŁODAWA”, których zasoby oszacowane są na niecałe 12 mln ton (każde). Złoże soli kamiennej „KŁODAWA” jest eksploatowane tradycyjną metodą górniczą pozwalającą zachować w pełni stworzone przez przyrodę naturalne walory soli. Do zasobów naturalnych występujących na terenie, ale nie eksploatowanych, należy węgiel brunatny – złoże Izbica Kujawska (złoże rozpoznane wstępnie, nie eksploatowane), złoża surowców skalnych i okruchowych: Kobylata (złoże rozpoznane szczegółowo, nie eksploatowane), Zbójno (złoże rozpoznane wstępnie, nie eksploatowane), Zbójno-VII (złoże eksploatowane metodą odkrywkową), Zbójno-VIII (złoże eksploatowane metodą odkrywkową), Zbójno-IX (złoże eksploatowane metodą odkrywkową).

Dużym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych jest także działalność rolnicza, a zwłaszcza głęboka orka. Natomiast najlepiej zachowane są stanowiska archeologiczne położone na nieużytkach, terenach niezabudowanych oraz terenach zalesionych. Gmina Kłodawa jest obszarem typowo rolniczym ze znaczną przewagą gruntów ornych dobrych klas - utworzonych na bazie glin zwałowych. Użytki rolne zajmują areał 11,6 tys. ha,

co stanowi 88 % ogólnej powierzchni gminy. Grunty orne zajmują 10.824 ha, lesistość gminy jest niewielka. Lasy zajmują 3,5 % powierzchni gminy, a są to głównie suche bory sosnowe, występujące wzdłuż zachodniej i północnej granicy gminy.

Zagrożeniem dla dziedzictwa archeologicznego jest też rozwój turystyki zwłaszcza nad rzekami, jeziorami i w obszarach leśnych. Tereny te atrakcyjne pod względem rekreacyjnym obecnie, często były również okupowane przez ludzi w pradziejach i wczesnym średniowieczu. Dostęp do wody, który stanowił podstawę egzystencji osadniczej umożliwiał tworzenie niezwykle licznych osad o metryce sięgającej od epoki kamienia po czasy nowożytne.

Do innego rodzaju zagrożeń należy działalność nielegalnych poszukiwaczy. Zagrażają oni przede wszystkim cmentarzyskom oraz stanowiskom o własnej formie krajobrazowej, jak grodziska czy fortyfikacje ziemne oraz pozostałości z okresu II wojny światowej.

W celu ochrony stanowisk archeologicznych i nawarstwień kulturowych podczas inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, ważne jest określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych w planach zagospodarowania przestrzennego albo w decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego oraz respektowanie przez inwestorów zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych w opiniach i decyzjach Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

7. Dziedzictwo niematerialne

Dziedzictwo niematerialne, w rozumieniu Konwencji UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego (ang. *Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*), której tekst został przyjęty na 32 sesji Konferencji Generalnej UNESCO w październiku 2003 r., odnosi się do współcześnie praktykowanych zjawisk kulturowych przekazywanych z pokolenia na pokolenie. Zaliczają się do nich:

- tradycje i przekazy ustne, w tym język jako nośnik niematerialnego dziedzictwa kulturowego,
- sztuki widowiskowe i tradycje muzyczne,
- zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne,

- wiedza o przyrodzie i wszechświecie oraz związane z nią praktyki,
- umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem.

Dziedzictwo niematerialne przekazywane z pokolenia na pokolenie i odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody, jest źródłem poczucia świadomości, ciągłości i tożsamości, tworzy też niepowtarzalną aurę danej miejscowości. Zdarzenia, historie z nimi związane, legendy ożywiają mury, pola, lasy i są bardzo ważnym elementem walorów turystycznych. Bywa, że odpowiednio wypromowane stają się zasobami turystycznymi: Niematerialne w swoim charakterze dziedzictwo w ofercie turystycznej najczęściej przedstawiane jest jako imprezy folklorystyczne. Wiele z imprez folklorystycznych obecnych w kalendarium nawiązuje do kalendarium obrzędów chrześcijańskich. Uroczyste msze, procesje, misteria stanowią często bardzo widowiskowy element krajobrazu kulturowego przyciągający ruch turystyczny. Niematerialne dziedzictwo kulturowe jest wielkim dobrem i bogactwem każdego narodu, a także grupy, wspólnoty, jednostki.

Dobłą formą zachowawczą dla tutejszego dziedzictwa kulturowego są podejmowane działania i spotkania organizowane przez Gminny Ośrodek Kultury w Kłodawie wraz z salą w Pomarzanach Fabrycznych, przy którym działają: Zespół Ludowy „Luboniani”, Zespół Ludowy „Kłodawiacy” wraz z kapelami, dziecięcy zespół „Solniczka Folk” umożliwiające również najmłodszym mieszkańcom zapoznać się z tradycyjnymi piosenkami ludowymi, głównie z okolic Kujaw.

Dziedzictwo kulturowe upowszechnia też Biblioteka Publiczna w Kłodawie wraz z filiami w Pomarzanach Fabrycznych i Bierzwiennej Długiej, która służy rozwijaniu i zaspokajaniu potrzeb czytelniczych i informacyjnych mieszkańców gminy Kłodawa oraz uczestniczy w upowszechnianiu wiedzy i kultury.

Depozytariuszami tradycji są także Koła Gospodyń Wiejskich w miejscowościach: Bierzwienna Krótka, Rysiny-Kolonia, Kępczyn, Korzecznik, Pomarzany Fabryczne, Tarnówka, Rycerzew, Leszcze, Dębina, Głogowa, które promują i propagują lokalne tradycje, głównie rękodzieło i kulinaria wytwarzane tradycyjnymi metodami w gospodarstwach domowych w oparciu o regionalne produkty żywnościowe, które prezentują podczas lokalnych imprez oraz podczas Jarmarku Lokalnego Produktu, organizowanego od wielu lat przez „LGD Solna Dolina”, której członkiem jest Gmina Kłodawa. Jarmark służy upowszechnianiu i promocji dziedzictwa kulturowego, integracji społecznej, a także przyczynia się do wsparcia lokalnych inicjatyw oraz promocji lokalnych twórców, kultywowania

tradycji ludowej, prezentacji kuchni regionalnej i upowszechnianiu tradycyjnych przepisów.

W Kłodawie przy kopalni soli działa Górnicza orkiestra dęta „Solanie”, która również kultywuje tradycje i uświetnia imprezy kulturalne. W wielu domach nadal pielęgnowane są tradycje świąteczne, religijne i eksponowane z tym pamiątki, kultywowane stare zwyczaje szczególnie widoczne w obchodach świąt bożonarodzeniowych, nadal praktykuje się domowe przetwarzanie żywności, wyrabia domowe nalewki, praktykuje ziołolecznictwo, używa się tradycyjnych sprzętów, starsi rozmawiają zanikającą już gwarą, przekazują miejscowe legendy, a lokalni wytwórcy produkują artystyczne wyroby.

Widowiskowym elementem krajobrazu kulturowego są uroczyste msze z okazji Święta Plonów czy Orszak Trzech Króli, Misteria Wielkanocne oraz procesje Bożego Ciała. Do ciekawych, cyklicznych wydarzeń kulturalnych i rekreacyjnych w gminie należą m.in. Święto Solnego Miasta, Koncert Świąteczny, Jarmark Bożonarodzeniowy, Profilaktyczne zakończenie lata, Przegląd Teatrów Dziecięcych „Przestrzenie wyobraźni”, Powiatowy Przegląd Piosenki „Wiosenne Nutki”, Przegląd Rękodzieła Ludowego „Złoty Chochół”, Wakacje z GOK-iem, Kłodawskie Spotkania z Folklorem, Ogólnopolskie Spotkania Taneczne „Terpsychora”, Europejskie Dni Dziedzictwa, Dzień Kobiet, Dzień Matki i Dzień Dziecka, różne uroczystości rocznicowe, jak np. Święto Niepodległości, Święto Konstytucji 3 Maja, rocznice wybuchu II Wojny Światowej, oraz imprezy o charakterze sportowym np. Bieg Kłodawskiego Święta Soli, turnieje piłki nożnej, zawody wędkarskie, które także odnoszą się do tradycji i lokalnych zwyczajów oraz są czynnikiem umacniającym tożsamość lokalną. Nie ma bowiem lepszej możliwości budowania tożsamości lokalnej oraz kształtowania emocjonalnych postaw wobec swojej miejscowości i do sprzyjania kreatywności społecznej, niż opartych na wartościach jej dziedzictwa kulturowego, który jest dobrą podstawą do tworzenia wizerunku miejscowości, a atrakcyjny wizerunek przyciąga kapitał ludzki i finansowy.

Zachodzące wszędzie zmiany kulturowe, a także ogromny zasięg kultury masowej i postęp cywilizacyjny wpłynęły na dyskredytację dawnych wzorów i modeli życia społeczności lokalnych. Dlatego warto uwzględnić ten temat w scenariuszach organizowanych imprez, ofertach, pokazach itp. Innym, bardzo ważnym elementem ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego jest prowadzenie na szeroko zakrojonej skali działań związanych z edukowaniem przede wszystkim młodego pokolenia w zakresie tej tematyki. Dziedzictwo

kulturowe akumuluje i przechowuje wielorakie wartości: intelektualne, moralne, społeczne, religijne czy estetyczne. Związek człowieka z dziedzictwem regionu jest wartością, którą należy głównie młodym ludziom uświadamiać, co z pewnością zaowocuje kształtowaniem się w nich poczucia własnej tożsamości, a co za tym idzie, postawą zaangażowania w sprawy związane z codziennym życiem wspólnoty, jak również otwarciem się na inne społeczności i kultury.

Wart uwagi jest fakt, iż pamięć o przeszłości kultywują też niewielkie izby pamięci i muzealne, utworzone przez osoby prywatne, społeczników. W Szkole Podstawowej nr 2 im. Białych Górników w Kłodawie funkcjonuje „Etnograficzna Sala Pamięci im. Michała Rawity – Witanowskiego”, w Straszku przy Kutnowskiej Hodowli Buraka Cukrowego znajduje się Izba Pamięci Cukrownictwa, we wsi Krzykosy przy świetlicy wiejskiej, w podziemnej piwnicy, otwarto ekomuzeum „Lipowy Gościniec” upowszechniające wiedzę o kulturze rolnej oraz dziedzictwie historycznym i przyrodniczym miejscowości, natomiast w Leszczach mieści się Archiwum Rdzeni i Próbek Geologicznych Instytutu Geologicznego w Warszawie. Są tu również zgromadzone rdzenie z otworów wiertniczych kłodawskiego złoża solnego. Tutaj też znajduje się Izba Pamięci gen. Tadeusza Kutrzeby.

Wspomnieć należy również o heraldyce samorządowej, gdyż jednym z symboli i cennym elementem dziedzictwa kulturowego Gminy Kłodawa jest herb, przyjęty Uchwałą Nr XXVII/164/92 Rady Miejskiej w Kłodawie z dnia 30 czerwca 1992 r., nawiązujący do historycznego z 1738 r. Herb przedstawia na białej tarczy herbowej dwie blankowane wieże (baszty) z murowanymi skrzydłami z blankami, połączone bramą wjazdową w kształcie łuku z kolumnami. Baszty i mury są czerwone, murawa w sąsiedztwie budowli – zielona, filary i łuk – szare, a fundamenty wież i skrzydeł – barwy brązowej. Baszty mają po dwa owalne brązowe okna oraz stożkowe dachy z brązową dachówką, zakończone czarnymi owalami z chorągwiami w barwach narodowych. Obie flagi skierowane są w heraldycznie prawą stronę, z czego prawa flaga faluje na wietrze. Tarcza herbu ma ścięte rogi, a bordiura jest koloru jasnoblękitnego.

Na terenie gminy zachowały się z przeszłości nazwy własne wielu wsi, również z czasów osadnictwa ołęderskiego, natomiast nazwę miasta Kłodawa językoznawcy wywodzą od wyrazu "kłoda" oznaczającego niegdyś legowisko zwierzyny leśnej zastawione obalonymi drzewami, pilnowane przez chłopów nazywanych "zakłodnikami".

8. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego

8.1. Uwarunkowania wynikające ze „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy”

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy jest aktem planowania ogólnego. Jest to jedyny obligatoryjny dokument planistyczny opracowywany dla całej gminy w jej granicach administracyjnych. Określa jej perspektywiczną politykę przestrzenną i filozofię rozwoju oraz interesy publiczne, które mają być współrealizowane przez innych uczestników zagospodarowania przestrzennego.

Pierwsza część *Studium*, dotycząca uwarunkowań, to podsumowanie stanu istniejącego w momencie ogłoszenia o przystąpieniu do jego opracowania. Ta część uwzględnia istniejące zagrożenia, wskazuje na dotychczasowe przeznaczenia, zagospodarowania, ład przestrzenny, stan środowiska, przyrodę i krajobraz kulturowy oraz stan dziedzictwa kulturowego.

Druga część *Studium* dotyczy kierunków zagospodarowania przestrzennego, a odnośnie do środowiska kulturowego wskazuje na ewentualne planowane jego przekształcenia oraz na kierunki ochrony. W części *Studium* odnoszącej się do kierunków zagospodarowania przestrzennego, w sposób szczególny uwzględnia się:

- ustalenia *Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami*,
- ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami,
- metody zapobiegania lub ograniczenia zagrożeń dla zabytków,
- zasady użytkowania zabytków oraz ochronę zabytków wpisanych do rejestru zabytków oraz ich otoczenia oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Kłodawa zostało przyjęte Uchwałą XLVII/290/2013 Rady Miejskiej w Kłodawie z dnia 25 października 2013 r.

Studium jako akt planowania kształtującego politykę przestrzenną gminy wyodrębnia cele, uwarunkowania i kierunki zagospodarowania przestrzennego, które doprowadzą do wykorzystania wszystkiego co cenne i niepowtarzalne dla rozwoju gminy. Należy tu wymienić walory przyrodnicze i krajobrazowe, wartości kulturowe, zasoby materialne i inicjatywy lokalne, jak również warunki wynikające z położenia gminy, jej powiązań administracyjnych i gospodarczych.

W rozdz. 2. „Uwarunkowania rozwoju przestrzennego gminy Kłodawa”, pkt 2.4. „Środowisko kulturowe” zaprezentowano najcenniejsze obiekty zabytkowe z terenu gminy wpisane do rejestru zabytków.

W rozdz. 3. „Kierunki rozwoju przestrzennego gminy Kłodawa”, w punkcie 3.4. przedstawiono obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego:

1. Odnośnie obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków obowiązuje priorytet wymagań i ustaleń konserwatorskich w kierunkach ich zagospodarowania. Działania podejmowane w odniesieniu do tych zabytków wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

2. Należy dążyć do rewitalizacji obiektów zabytkowych. Ich zagospodarowanie nie powinno zmieniać ich historycznego charakteru, w tym kompozycji przestrzennej, kształtu obiektów, detali architektonicznych itp. Oprócz tego należy utrzymać historyczne podziały działek, zachować historyczne linie zabudowy, a także otoczenie historycznych zespołów zabudowy (w szczególności założeń zieleni).

3. Zaleca się zachowanie i objęcie ochroną w planach miejscowych kapliczek, miejsc pamięci narodowej, pomników.

W studium zostały wyznaczone strefy ochrony zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych na obszarze gminy. Integralną częścią studium jest załącznik graficzny, na którym przedstawiono strefy ochrony stanowisk archeologicznych podlegające ochronie.

8.2. Uwarunkowania wynikające z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego

Ustalenia ochrony dziedzictwa kulturowego zawarte w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego stanowią prawo lokalne i jedną z ustawowych form ochrony zabytków. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego jest dokumentem planistycznym wykonywanym na podstawie ustaleń Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, a tym samym uwzględnia przyjęte w nim ogólne zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zawiera dodatkowe szczegółowe wnioski konserwatorskie. Ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego odnośnie do dziedzictwa kulturowego dotyczą, poza oczywistymi kwestiami związanymi z obiektami i obszarami, również wszystkich aspektów zagospodarowania przestrzennego mogących mieć wpływ na kondycję środowiska kulturowego. Formułowane są one w trybie nakazów, zakazów, dopuszczeń i ograniczeń.

I. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego miasta Kłodawa, przyjęty Uchwałą Nr 325/2001 Rady Miejskiej w Kłodawie z dnia 27 grudnia 2001 r.

W § 6 przedstawiono granice i zasady zagospodarowania terenów lub obiektów podlegających ochronie na podstawie przepisów szczególnych:

1. Ustala się następujące strefy ochrony konserwatorskiej układu urbanistycznego miasta:

Strefa „B” ochrony konserwatorskiej obejmuje układ urbanistyczny (1430-1939 r.) wraz z otaczającą rynek zabudową i przyległymi do niego ulicami.

2. Obiekty zabytkowe wymienione w rejestrze zabytków podlegają ochronie w granicach działek geodezyjnych, na których są zlokalizowane:

Poniżej zamieszczono wnioski konserwatorskie:

1) Na obszarze strefy „B” ochrony konserwatorskiej obowiązuje:

- a) historyczne rozplanowanie,
- b) historyczna linia zabudowy,
- c) historyczna parcelacja (niezbędne zmiany wymagają uzgodnienia SOZ),
- d) zachowanie historycznej gęstości zabudowy,
- e) zachowanie zabytkowej zieleni,
- f) zharmonizowanie architektury nowych obiektów z istniejącą zabudową zabytkową w zakresie: skali, formy, materiału i kolorystyki,

2) Na terenie cmentarzy objętych ochroną konserwatorską obowiązuje:

- a) historyczne rozplanowanie,
- b) zachowanie zabytkowej sztuki sepulkralnej i ogrodzenia,
- c) zachowanie zabytkowej zieleni,

3) Na terenie parków objętych ochroną konserwatorską obowiązuje:

- a) historyczne rozplanowanie,
- b) zachowanie zabytkowej zieleni.

4) Wszelkie zmiany planowane w obiektach i na obszarach objętych ochroną konserwatorską w odniesieniu do zabudowy i zieleni, podziałów geodezyjnych, prac ziemnych, zmian sposobu użytkowania i zagospodarowania terenu wymagają uzgodnienia Kierownika Delegatury Służby Ochrony Zabytków w Koninie.

II. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Kłodawa, przyjęty Uchwałą Nr 326/2001 Rady Miejskiej w Kłodawie z dnia 27 grudnia 2001 r.

W § 6 przedstawiono granice i zasady zagospodarowania terenów lub obiektów podlegających ochronie na podstawie przepisów szczególnych. Wymieniono, podlegające ochronie, obiekty architektury i budownictwa, parki, cmentarze oraz zewidencjonowane stanowiska archeologiczne, objęte strefą „OW” obserwacji archeologicznej.

Poniżej zamieszczono wnioski konserwatorskie:

- 1) Na terenach strefy „OW” obserwacji archeologicznej obowiązuje:
 - a) prowadzenie wszelkiej działalności tylko pod nadzorem archeologicznym,
- 2) Na terenie cmentarzy objętych ochroną konserwatorską obowiązuje:
 - a) historyczne rozplanowanie,
 - b) zachowanie zabytkowej sztuki sepulkralnej i ogrodzenia,
 - c) zachowanie zabytkowej zieleni,
- 3) Na terenie parków objętych ochroną konserwatorską obowiązuje:
 - a) historyczne rozplanowanie,
 - b) zachowanie zabytkowej zieleni.
- 4) Wszelkie zmiany planowane w obiektach i na obszarach objętych ochroną konserwatorską w odniesieniu do zabudowy i zieleni, podziałów geodezyjnych, prac ziemnych, zmian sposobu użytkowania i zagospodarowania terenu wymagają uzgodnienia Kierownika Delegatury Służby Ochrony Zabytków w Koninie.

III. Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Miasta Kłodawa Etap I - dla wybranych terenów w obrębach Kłodawa, Krzykosy, Pomarzany, Łązek, Korzecznik, Kobylata, Zbójno, Bierzwienna Długa Kolonia, Rysiny, Cząstów, przyjęta Uchwałą Nr LXV//392/2014 Rady Miejskiej w Kłodawie z dnia 6 listopada 2014 r.

W Rozdziale IV w § 13 zapisano, iż:

1. Tereny objęte planem przedstawione na załącznikach nr 6, 7, 20 oraz część terenu przedstawionego na załączniku nr 15, znajdują się na terenie wpisanego do rejestru zabytków historycznego układu urbanistycznego miasta Kłodawa 1430-XIX w. Planowane zagospodarowanie terenów powinno być zharmonizowane z zabytkowym otoczeniem. Podziały geodezyjne, zmiany sposobu użytkowania i zagospodarowania terenu, wszelkie roboty budowlane wymagają przestrzegania ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego, podczas inwestycji związanych z robotami ziemnymi, na terenach historycznego układu urbanistycznego wymagane jest prowadzenie prac archeologicznych zgodnie z przepisami ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

1) Na terenie U1 przedstawionym na załączniku nr 6, położonym w obrębie wpisanego do rejestru zabytków historycznego układu urbanistycznego miasta Kłodawy zabudowę terenu, w zakresie lokalizacji, skali i formy architektonicznej,

intensywności zabudowy należy zharmonizować z położonymi w sąsiedztwie zabytkowymi obiektami zespołu klasztoru kamedułów i kościoła Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny. Zabudowa bez względu na kubaturę powinna mieć dachy strome pokryte dachówką, blachą lub materiałem dachówkopodobnym. Inwestycje na tym terenie wymagają przestrzegania przepisów odrębnych w zakresie ochrony zabytków. Dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego, podczas inwestycji związanych z robotami ziemnymi wymagane jest prowadzenie prac archeologicznych zgodnie z przepisami ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

2) Na terenie U2 przedstawionym na załączniku nr 7, położonym w obrębie wpisanego do rejestru zabytków historycznego układu urbanistycznego miasta Kłodawy zabudowę terenu, w zakresie lokalizacji, skali i formy architektonicznej, intensywności zabudowy należy zharmonizować z położonymi w sąsiedztwie. Detal architektoniczny inspirowany historycznym, gzyms elewacji frontowej powinien stanowić przedłużenie gzymsu kamienicy Przedecka 1 zlokalizowanej w bezpośrednim sąsiedztwie – na działce nr ewid. 254. Inwestycje na tym terenie wymagają przestrzegania przepisów odrębnych w zakresie ochrony zabytków. Dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego, podczas inwestycji związanych z robotami ziemnymi wymagane jest prowadzenie prac archeologicznych zgodnie z przepisami ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

3) Na części terenu U/P oraz MN przedstawionych na załączniku nr 15, a także na terenie MN przedstawionym na załączniku nr 20 położonych w obrębie wpisanego do rejestru zabytków historycznego układu urbanistycznego miasta Kłodawy zabudowę terenu, w zakresie lokalizacji, skali i formy architektonicznej, intensywności zabudowy należy zharmonizować z obiektami położonymi w sąsiedztwie. Inwestycje na tym terenie wymagają przestrzegania przepisów odrębnych w zakresie ochrony zabytków. Dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego, podczas inwestycji związanych z robotami ziemnymi wymagane jest prowadzenie prac archeologicznych zgodnie z przepisami ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

2. Część terenu objętego planem przedstawionego na załączniku nr 9 w obrębie Korzecznik, część terenu przedstawionego na załączniku nr 11 w obrębie Kłodawa oraz cały teren przedstawiony na załączniku nr 8 w obrębie Kłodawa i nr 21 w obrębie Cząstków znajdują się w strefie intensywnego występowania stanowisk archeologicznych. Dla ochrony archeologicznego dziedzictwa

kulturowego, podczas inwestycji związanych z robotami ziemnymi wymagane jest prowadzenie prac archeologicznych zgodnie z przepisami ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

3. Na obszarze całego planu w przypadku realizacji inwestycji związanych z szeroko-płaszczyznowymi pracami ziemnymi związanymi z budową dróg, hal przemysłowych, realizacją odhumusowania dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego ustala się obowiązek przeprowadzenia: rozpoznawczych badań powierzchniowo-sondażowych, ratowniczych badań wykopaliskowych wyprzedzających inwestycję na wytypowanych stanowiskach archeologicznych, badań archeologicznych na nowych obiektach archeologicznych, stałego nadzoru archeologicznego podczas odhumosowania. Wszelkie prace archeologiczne podlegają przepisom ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

IV. Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Miasta Kłodawa Etap II - dla wybranych terenów w obrębach Zbójno i Kobylata, przyjęta Uchwałą Nr LXV//393/2014 Rady Miejskiej w Kłodawie z dnia 6 listopada 2014 r. W Rozdziale IV w § 13 przedstawiono granice i zasady zagospodarowania terenów lub obiektów podlegających ochronie na podstawie przepisów szczególnych:

Teren objęty planem - cały teren przedstawiony na załącznikach nr 2, nr 3 i nr 4 oraz część terenu przedstawionego na załączniku nr 1 znajduje się w strefie intensywnego występowania stanowisk archeologicznych. Na terenie przedstawionym na załączniku nr 1 znajduje się zewidencjonowane stanowisko archeologiczne. Dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego, w granicach strefy intensywnego występowania stanowisk archeologicznych ustala się ochronę konserwatorską. Podczas inwestycji związanych z robotami ziemnymi, wymagane jest prowadzenie prac archeologicznych zgodnie z przepisami ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

2. Na obszarze całego planu w przypadku realizacji inwestycji związanych z szeroko-płaszczyznowymi pracami ziemnymi związanymi z budową dróg, hal przemysłowych, realizacją odkrywek, odhumusowywania terenu dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego ustala się obowiązek przeprowadzenia: rozpoznawczych badań powierzchniowo – sondażowych, ratowniczych badań wykopaliskowych wyprzedzających inwestycję na wytypowanych stanowiskach archeologicznych, badań archeologicznych na

nowych obiektach archeologicznych, stałego nadzoru archeologicznego podczas odhumusowania terenu. Wszelkie prace archeologiczne podlegają przepisom ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

V. Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Miasta Kłodawa Etap I - dla wybranych terenów w obrębach Bierzwienna Krótka i Cząstków, przyjęta Uchwałą XII/58/2015 Rady Miejskiej w Kłodawie z dnia 24 czerwca 2015 r.

W rozdziale IV w § 11 zapisano, iż:

2. Teren objęty planem w Bierzwiennej Krótkiej, przedstawiony na załączniku nr 1, to pozostałości parku dworskiego z 2 połowy XIX w. Na terenie objętym planem ustala się strefę ochrony konserwatorskiej. W wyznaczonej strefie wszelkie inwestycje w szczególności budowa, remont, rozbudowa, przebudowa obiektów budowlanych i ich rozbiórka, lokalizacja obiektów tymczasowych, a także wycinka drzew i krzewów oraz wszelkie prace związane z rewitalizacją parku, a także wydzielanie działek, wymagają przestrzegania przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego, podczas inwestycji związanych z robotami ziemnymi, wymagane jest prowadzenie prac archeologicznych zgodnie z przepisami ww. ustawy. 3. Na obszarze planu w przypadku realizacji inwestycji związanych z szeroko-płaszczyznowymi pracami ziemnymi związanymi z budową dróg i odhumusowywania terenu dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego ustala się obowiązek przeprowadzenia: rozpoznawczych badań powierzchniowo – sondażowych, ratowniczych badań wykopaliskowych wyprzedzających inwestycję na wytypowanych stanowiskach archeologicznych, badań archeologicznych na nowych obiektach archeologicznych, stałego nadzoru archeologicznego podczas odhumusowania terenu. Wszelkie prace archeologiczne podlegają przepisom ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

VI. Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Miasta Kłodawa Etap IV - dla wybranych terenów w obrębach Korzecznik, Leszcze, Luboniek, Rysiny, przyjęta Uchwałą Nr XXV/131/2016 Rady Miejskiej w Kłodawie z dnia 29 kwietnia 2016 r.

W rozdziale IV w § 13 przedstawiono granice i zasady zagospodarowania terenów lub obiektów podlegających ochronie na podstawie przepisów szczególnych:

1. Tereny objęte planem znajdują się w strefie intensywnego występowania

stanowisk archeologicznych. Dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego ustala się ochronę konserwatorską. Podczas inwestycji związanych z robotami ziemnymi, wymagane jest prowadzenie prac archeologicznych zgodnie z przepisami ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

VII. Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Kłodawa oraz zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Miasta Kłodawa Etap VI część A, przyjęta Uchwałą XLIV/254/2017 Rady Miejskiej w Kłodawie z dnia 24 listopada 2017 r.

W rozdziale IV w § 13 zapisano, iż:

1. Teren objęty planem przedstawiony na załączniku nr 14 w Kłodawie znajduje się w obrębie wpisanego do rejestru zabytków historycznego układu urbanistycznego miasta Kłodawa 1430-XIX w. Planowane zagospodarowanie terenu powinno być zharmonizowane z zabytkowym otoczeniem. Podziały geodezyjne, zmiany sposobu użytkowania i zagospodarowania terenu, wszelkie roboty budowlane wymagają przestrzegania ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego, podczas inwestycji związanych z robotami ziemnymi, na terenach historycznego układu urbanistycznego wymagane jest prowadzenie prac archeologicznych. Pierzeja frontowa od strony ulicy Poznańskiej powinna mieć dwie kondygnacje nadziemne, dachy płaskie (o kątach nachylenia połaci dachowych poniżej 10) lub dwuspadowe, usytuowane kalenicowo do ulicy o kątach nachylenia połaci dachowych wynoszących od 10 do 40. Pierzeja frontowa od strony ulicy Warszawskiej może mieć maksymalnie dwie kondygnacje nadziemne. Druga kondygnacja zabudowy może być realizowana jako pełna z dachem płaskim, o kątach nachylenia połaci dachowych poniżej 10 lub w poddaszu użytkowym z dachem dwuspadowym, usytuowanym kalenicowo do ulicy o kątach nachylenia połaci dachowych wynoszących od 10 do 40, dach dwuspadowy może mieć facjaty. Zabudowa znajdująca się za zabudową frontową może mieć dachy płaskie lub dwuspadowe, lub wielospadowe o kątach nachylenia połaci dachowych wynoszących od 3 do 40. Elewacje budynków powinny być tynkowane w kolorach pastelowych.

2. Tereny objęte planem przedstawione na załącznikach nr 1, nr 6, nr 8, nr 9, nr 11, nr 12, nr 17, nr 18 znajdują się w strefie intensywnego występowania stanowisk archeologicznych. Dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego, na terenach tych ustala się ochronę konserwatorską. Podczas inwestycji związanych z robotami

ziemnymi, wymagane jest prowadzenie prac archeologicznych zgodnie z przepisami ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

VIII. Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Kłodawa oraz zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Miasta Kłodawa Etap VI część B”, przyjęta Uchwałą Nr LII/309/2018 Rady Miejskiej w Kłodawie z dnia 25 maja 2018 r.

W rozdziale IV w § 13 przedstawiono granice i zasady zagospodarowania terenów lub obiektów podlegających ochronie na podstawie przepisów szczególnych:

1. Dla terenu objętego planem, znajdującego się w bezpośrednim sąsiedztwie historycznego zespołu dworskiego z parkiem, ustala się ochronę konserwatorską. Na terenie objętym planem wymagane jest przestrzeganie ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

IX. Zmiana miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego Gminy Kłodawa dla wybranych terenów w Gminie Kłodawa – Etap VII, przyjęta Uchwałą XI/95/2019 Rady Miejskiej w Kłodawie z dnia 18 lipca 2019 r.

W rozdziale IV w § 13 zapisano, iż:

1. Ustala się ochronę konserwatorską dla terenu przedstawionego na załączniku nr 8 w obrębie Luboniek, znajdującego się w bezpośrednim otoczeniu zespołu dworu z k. XIX w. Dla terenu obowiązują wymogi przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie i opiece nad zabytkami.

X. Zmiana miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego Gminy Kłodawa dla wybranych terenów w Gminie Kłodawa – Etap VIII, przyjęta Uchwałą XLII/286/2021 Rady Miejskiej w Kłodawie z dnia 15 lipca 2021 r.

W rozdziale IV w § 12 przedstawiono granice i zasady zagospodarowania terenów lub obiektów podlegających ochronie na podstawie przepisów szczególnych:

1. Obszary objęte planem przedstawione na załącznikach graficznych: nr 2 w obrębie Bierzwienna Długa Kolonia oraz nr 9 w obrębie Korzecznik znajdują się strefach ochrony konserwatorskiej zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych. Dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego, w granicach tych obszarów ustala się ochronę konserwatorską. Podczas inwestycji związanych z robotami ziemnymi, wymagane jest prowadzenie prac archeologicznych zgodnie z przepisami ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. 2. Obszary objęte planem przedstawione na

załącznikach nr 18 i 23, oznaczone symbolem 2U oraz 3U w obrębie Kłodawa znajdują się na terenie wpisanego do rejestru zabytków historycznego układu urbanistycznego miasta Kłodawa. Planowana zabudowa oraz zagospodarowanie terenów powinny być zharmonizowane z zabytkowym otoczeniem. Na terenie wpisanym do rejestru zabytków podczas inwestycji związanych z robotami ziemnymi, wymagane jest prowadzenie prac archeologicznych zgodnie z przepisami ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego wynikają z treści zawartej w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego i każdorazowo są uzgadniane z konserwatorem zabytków.

8.3. Uwarunkowania wynikające z ochrony przyrody i równowagi ekologicznej

W czasach wielkich przekształceń środowiska, związanych przede wszystkim z urbanizacją i uprzemysłowieniem, ogromne znaczenie ma zachowanie w niezmienionym stanie terenów mało jeszcze zdegradowanych, gdzie przyroda zachowała wiele z naturalnego uroku. Formami takiej ochrony są parki krajobrazowe i obszary chronionego krajobrazu. Tworzy się je na obszarach o wysokich walorach naturalnych środowiska oraz o nieprzeciętnych właściwościach estetycznych krajobrazu, nierzadko połączonych z wartościami historycznymi, turystycznymi i krajoznawczymi.

Północno-zachodnia część gminy znajduje się w obrębie *Goplańsko-Kujawskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu* ustanowionego Uchwałą Nr 53/86 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Koninie z dnia 29 stycznia 1986 r. w sprawie ustalenia obszarów krajobrazu chronionego na terenie województwa konińskiego i zasad korzystania z tych obszarów. Utworzony został w celu ochrony obszaru zbliżonego do stanu naturalnego oraz zapewnienia społeczeństwu warunków niezbędnych dla regeneracji sił w środowisku reprezentującym korzystne właściwości dla rozwoju turystyki i wypoczynku. Obszar należący do Pojezierza Kujawskiego zajmujący powierzchnię 68 012,02 ha obejmuje tereny o różnej genezie. W jego granicach znajduje się strefa ostatniego glacjału jak i fragment terenu objętego zlodowaceniem środkowopolskim. Ma to swoje przełożenie w urozmaiconej rzeźbie terenu, z licznymi jeziorami, dolinami rzecznyymi, obniżeniami, z niewielkimi lasami. W granicach obszaru ochronie podlegają partie

lasów z cennym drzewostanem, mokradła i torfowiska, sprzyjające rozwojowi różnorodnej roślinności bagiennej i łąkowej, często na glebach pochodzenia organicznego, podlegające odrębnej ochronie.

Jedną z form ochrony przyrody są stanowiska dokumentacyjne. Zgodnie z definicją podaną przez Ministerstwo Środowiska są nimi *„ważne pod względem naukowym i dydaktycznym miejsca występowania formacji geologicznych, nagromadzeń skamieniałości lub tworów mineralnych, jaskinie lub schroniska podskalne wraz z namuliskami oraz fragmenty eksploatowanych lub nieczynnych wyrobisk powierzchniowych i podziemnych”*. Kłodawskie stanowisko dokumentacyjne „Profil Soli Różowej” zostało utworzone w 2008 roku Rozporządzeniem Nr 23/08 Wojewody Wielkopolskiego. Znajduje się w podziemnych wyrobiskach Kopalni Soli Kłodawa na głębokości 600 m pod poziomem terenu. Bardzo wyraźnie przedstawia tzw. profil sedymentacyjny z wyraźnie zaznaczoną granicą pomiędzy skałą o nazwie zuber, która w swym składzie może zawierać od 15 do 75% chlorku sodu, a solą różową o zawartości 95 – 98% chlorku sodu.

Na terenie gminy Kłodawa indywidualną ochroną poprzez wpis do rejestru pomników przyrody objęte są aleje i pojedyncze obiekty przyrody ożywionej: aleja lipowa w Krzykosach, lipy drobnolistne w parku w Kłodawie.

8.4. Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych

Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, zgodnie z § 4 ust. 2 Rozporządzenia Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. Nr 212, poz. 2153), wydanego na podstawie art. 88 ust. 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, opracowuje wójt (burmistrz, prezydent miasta). Plan ten podlega uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków oraz właściwym terenowym organem obrony cywilnej na obszarze powiatu. Jak wskazuje § 3 ust. 3 pkt 1-3 i ust. 5 cyt. Rozporządzenia plan ochrony zabytków zawiera w szczególności informacje niezbędne do realizacji prac przygotowawczych oraz sprawnego koordynowania i zarządzania ochroną w poszczególnych etapach działania, wykaz osób uprawnionych do podejmowania decyzji i kierowania ochroną, wyszczególnienie sposobów przepływu informacji na wszystkich stopniach zarządzania. Dokument ten sporządzany jest według instrukcji przygotowania

i realizacji planów ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, stanowiącej załącznik do wskazanego Rozporządzenia. Gmina Kłodawa posiada gminny plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowany w 2007 r. Plan ten jest corocznie aktualizowany.

9. Charakterystyka i ocena stanu zachowania obiektów wpisanych do rejestru zabytków

Zabytki nieruchome na terenie gminy Kłodawa, wpisane do rejestru zabytków, prezentują zróżnicowany stan zachowania.

BIERZWIENNA DŁUGA – ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. ŚW. DOMINIKA

Kościół wzniesiony w 1901 r. na miejscu poprzedniego, drewnianego. Budynek murowany z cegły, nie otynkowany, na planie prostokąta, nakryty w nawach dachem dwuspadowym z trójspadowym zamknięciem nad nieco niższym prezbiterium. Dachy kryte blachą. Od strony zachodniej elewacja (fasada) zwieńczona szczytem wychodzącym ponad kalenicę dachu, zdobiona fryzem arkadkowym i półkolistymi blendami. Bryła oszkarpowana. Kościół trójnawowy. Nawa główna przekryta sklepieniem beczkowym, w węższych nawach bocznych płaskie stropy. Pomiędzy nawami masywne, czworoboczne filary opięte pilastrami. Remontowany w l. 70 i 90 XX w. Utrzymany w dobrym stanie.

Dzwonnica zbudowana na przełomie XIX i XX w., murowana, na cokole z kamienia polnego. Pierwsza kondygnacja z kamienia, druga z cegły. Rzut zbliżony do kwadratu. Elewacje nie otynkowane, w narożach ujęte lizenami. Dach namiotowy kryty dachówką. Otwory okienne zamknięte łukiem pełnym. Kondygnacja przyziemia jednoprzestrzenna, druga kondygnacja z konstrukcją słupów wspierających dzwon. Dzwonnica remontowana w latach 2003-2009, utrzymana w dobrym stanie.

BIERZWIENNA DŁUGA - CMENTARZ RZYMSKOKATOLICKI

Położony na północ od wsi, przy drodze do Brdowa. Założony ok. poł. XIX wieku. Do rejestru zabytków wpisana jest północna kwatera z najstarszymi nagrobkami pochodzącymi z 2 poł. XIX w. i pocz. XX w., w tym rodziny Dąbskich – właścicieli ziemskich. W 1995 r. na mogile powstańców styczniowych ustawiono pomnik. Teren uporządkowany, naprawy wymagają pojedyncze nagrobki.

BIERZWIENNA DŁUGA-KOLONIA – CMENTARZ EWANGELICKI

Cmentarz założony w 2 poł. XIX w. Rozplanowanie regularne z aleją główną prowadzącą od bramy wejściowej. Dość dobrze zachowane nagrobki z k. XIX i pocz. XX w. Najstarszy datowany nagrobek pochodzi z 1883 r. Wśród starodrzewu dominują kasztanowce. W północno-wschodniej części cmentarza znajduje się odnowiona kwatera żołnierzy niemieckich poległych w czasie I wojny światowej.

Własność Parafii Ewangelicko-Augsburskiej.

BIERZWIENNA DŁUGA – PARK DWORSKI

Założony na przełomie XIX i XX w. Dwór, usytuowany prawdopodobnie we wschodniej części parku, nie zachował się. Założenie parkowe o powierzchni ok. 5 ha, w tym wód 0,89 ha. Ukształtowanie terenu ze skarpą opadającą ku wschodowi, otwierającą się na dalszy krajobraz łąk, dwa stawy w części zachodniej oraz grupy rozmieszczonych swobodnie drzew nadają parkowi charakter założenia krajobrazowego. Z pierwotnego układu przestrzennego zachowała się droga o nawierzchni z kamienia polnego, biegnąca przez cały park z zachodu na wschód. Zachowany drzewostan jest okazały, przeważają drzewa liściaste, wśród których wyróżnić należy jesiony, kasztanowce i lipy oraz fragmentarycznie zachowane aleje grabowe. Pierwotna kompozycja została zniekształcona w okresie powojennym m.in. przez wprowadzenie przypadkowych nasadzeń topoli na polanach.

Założenie parkowe dziś całkowicie zaniedbane. Wskutek braku pielęgnacji, na całym obszarze występuje duża ilość samosiewów drzew, nadmiernie rozrosłych, zdziczałych krzewów z przewagą bzu czarnego, zanieczyszczone i częściowo zarośnięte stawy.

Park jest własnością Gminy Kłodawa.

BIERZWIENNA DŁUGA – ZESPÓŁ DWORSKI

Budynek wzniesiony na przełomie XIX i XX w., murowany, założony na planie prostokąta, parterowy nakryty dachem naczółkowym. Od północy dobudowany współcześnie długi, parterowy aneks. Budynek dobrze utrzymany jest własnością Gminy Kłodawa, użytkowany przez Szkołę Podstawową im. gen. Tadeusza Kutrzeby. Wokół budynku nigdy nie było parku. Park dworski, opisany wyżej, usytuowany jest w rozwidleniu dróg do Kłodawy i Przedcza.

KĘCERZYN – ZESPÓŁ DWORSKI

Zespół dworski założony w 4 ćw. XIX w. Dwór murowany, wzniesiony na planie prostokąta, parterowy z użytkowym poddaszem, podpiwniczony w części

południowej. Po stronie wschodniej osiowy ryzalit poprzedzony tarasem i schodami, przechodzący w wystawkę zwieńczoną trójkątnym szczytem. Na tarasie dwa filary dźwigające balkon otoczony tralkową balustradą. Parapety okienne podparte na dwóch ząbkach, w nadprożach klucze. Remont kapitalny zrujnowanego obiektu przeprowadzono w latach 1987-1993.

Park założony w stylu krajobrazowym. Dyspozycja przestrzenna parku jest nieregularna. Tworzą ją swobodne grupy drzew, polany, w części północno-zachodniej pozostałości regularnego gabinetu grabowego, dalej ku północy resztki dawnego sadu położonego na niewysokim tarasie. Rewaloryzację założenia przeprowadzono w latach 2006-2008.

Zespół dworski, utrzymany w dobrym stanie, jest własnością prywatną.

KŁODAWA – DAWNY ZESPÓŁ KLASZTORYN KARMELITÓW, OB. KOŚCIOŁA PAR. P.W. WNIEBOWZIĘCIA NMP

Zespół klasztorny karmelitów fundowany przez Franciszka Krzykowskiego herbu Junosza w 1623 r. Pierwotny, prawdopodobnie drewniany uległ spaleni. Budowę obecnego kościoła murowanego zakończono w 1755 r. W roku 1765 dostawiono masywny korpus dwóch wież od zachodu. Kościół orientowany, bazylikowy, trójnawowy, z wysoką nawą główną krytą dwuspadowym dachem z nieco niższym prezbiterium od wschodu. Nawy boczne znacznie niższe, nakryte dachami pulpitowymi. Od zachodu dwie masywne, trójkondygnacyjne wieże zwieńczone baniastymi hełmami z latarniami. Dachy kryte dachówką ceramiczną karpiówką. Zewnętrzna bryła opilastrowana, elewacje zwieńczone profilowanymi gzymsami. Korpus nawowy czteroprzęsłowy, przekryty kolebką na podwójnych pasach gurtowych, ze znacznie węższymi nawami bocznymi sklepionymi krzyżowo, w prezbiterium sklepienie żaglaste. Pomiędzy nawami masywne, opilastrowane filary.

Klasztor, ob. plebania wzniesiony w latach 1718-1755 z fundacji Ernesta Chryzostoma Dropowskiego herbu Leliwa, wojewody łęczyckiego i starosty kłodawskiego. Budynek murowany, złożony z trzech prostokątnych skrzydeł łączonych wewnętrznym krużgankiem sklepionym krzyżowo, obiegających prostokątny wirydarz. Zamknięcie od południa stanowi bryła kościoła. Skrzydła dwukondygnacyjne, podpiwniczone nakryte dachami dwuspadowymi pokrytymi dachówką ceramiczną karpiówką. W elewacji wschodniej osiowy portyk kolumnowy z balkonem.

Południowo-zachodnia część założenia ogrodzona z trzech stron murowanym z cegły, otynkowanym murem, odcinkowo wzmacnianym słupkami,

tworzy tzw. Ogrójec. W czterech narożnikach usytuowane są kapliczki. Murowane z cegły, otynkowane, na rzucie kwadratu. Elewacje ujęte w narożach lizenami, zwieńczone frontonami ograniczonymi krawędziami bocznych daszków dwuspadowych pokrytych blachą. Na ścianach przeciwstawnych do wejścia nisze, w których figury: św. Antoniego z Dzieciątkiem Jezus, św. Józefa z Dzieciątkiem Jezus, Jezusa z sercem gorejącym i Matki Boskiej. W osi wejścia do kościoła znajduje się nagrobek Józefa Byszewskiego, za nim barokowa rzeźba Matki Boskiej na wysokim filarze.

Remont klasztoru przeprowadzono w latach 1900-1904. W roku 1959 odnowiono elewacje od strony wirydarza. Kolejne remonty prowadzone były w latach 90. XX w. Remont kapitalny kościoła i klasztoru przeprowadzono w latach 2010-2012. Wyremontowano również kapliczki i ogrodzenie tzw. Ogrójca. Zespół zachowany w dobrym stanie.

KŁODAWA – KOŚCIÓŁ FIL. P.W. ŚW. FABIANA I ŚW. SEBASTIANA

Wzniesiony w 1557 r. W l. 1846-1847 odnawiany i rozbudowany (wieża, kruchta z przedsionkiem). Kościół drewniany konstrukcji zrębowej. Ściany wzmocnione lisicami, zewnętrznie oszalowane. Budowla jednonawowa, salowa, z prostokątną nawą i węższym, zamkniętym trójbocznie prezbiterium. Dachy dwuspadowe kryte gontem. Wewnątrz strop.

Kościół remontowany w latach 1972-1976. Remont kapitalny elementów konstrukcyjnych przeprowadzono w latach 2007-2008. W roku 2008 zainstalowano system wykrywania pożaru oraz system sygnalizacji włamania i napadu. Odnowienia wymaga wnętrze świątyni. Obiekt utrzymany w dobrym stanie.

Dzwonnica zbudowana w k. XVIII w. Drewniana, konstrukcji słupowo-ramowej z oszalowaniem i listwowaniem, na podmurówce z kamienia i cegły. Bryła zwarta, dwukondygnacyjna, nakryta czterospadowym dachem pokrytym gontem. Obiekt remontowany w 1976 r. (częściowa wymiana oszalowania, pokrycie dachu gontem). Stan zachowania dostateczny.

KŁODAWA – RATUSZ

Wzniesiony ok. 1820 r. Usytuowany w zwartej zabudowie, we wschodniej pierzei rynku. Budynek murowany, dwukondygnacyjny, częściowo podpiwniczony, nakryty dachem czterospadowym pokrytym dachówką. W elewacji frontowej kolumnowy portyk. Cztery kolumny ustawione na cokołach dźwigają balkon z tralkową balustradą. Pozostałe elewacje gładkie, zwieńczone profilowanym gzymsem.

Nieużytkowany budynek, w którym mieścił wcześniej się Komisariat Policji, przekazany został Gminie Kłodawa w 2019 r. W 2021 r. rozpoczął się remont kapitalny obiektu z adaptacją na cele użyteczności publicznej, m.in. urząd stanu cywilnego, punkt informacji turystycznej. Zakończenie remontu planowane jest na pocz. 2022 r.

KŁODAWA – WYROBISKO PODZIEMNE W POŁUDNIOWEJ CZĘŚCI POLA NR 3 KOPALNI SOLI „KŁODAWA”

Wyrobisko górnicze położone jest w centralnej części wysadu solnego, w piętrze soli najmłodszej cechsztyńskiej formacji solonośnej. W wyrobiskach chodnikowych i komorowych odsłaniają się unikalne sekwencje soli, reprezentowane przez zubry czerwone, różowe sole kamienne o zróżnicowanym odcieniu i barwie, anhydrytu pegmatytowego oraz młodsze sole ilasto-zubrowe. W obrębie pokładu soli różowej widoczne są różnorodne struktury sedimentacyjne, warstwowanie, rozmycie, struktury szczelinowe. Utworom tym towarzyszą bogate formy tektoniczne (fałdy, budinaż, uskoki, lustra tektoniczne, wyklinowania i wycienienia warstw). Część tych struktur powstała w procesach halokinezy, charakterystycznych tylko dla skał solnych.

Wyrobisko górnicze stanowi największą atrakcję turystyczną Kłodawy. Kłodawska podziemna trasa turystyczna została udostępniona do zwiedzania w 2004 r. Pozwala poznać historię powstania tamtejszych struktur solnych oraz sposób wydobywania i przetwarzania soli, a także zobaczyć maszyny używane w górnictwie solnym. Wycieczkowy szlak przebiega w pokładach unikatowej soli różowej, liczącej ponad 200 milionów lat.

KRZYKOSY – ZESPÓŁ DWORSKI

Założony ok. poł. XIX w. Dwór, pierwotnie drewniany. W 1988 r. w części wschodniej i zachodniej rozebrano drewnianą konstrukcję stawiając ściany murowane. Wymieniono także stropy na żelbetowe. Budynek na planie prostokąta, parterowy, bez podpiwniczenia, nakryty dachem czterospadowym pokrytym papą. Od północy i południa osiowe ryzality zwieńczone szczytami parawanowymi, obwiedzionymi profilowanymi gzymsami. Elewacje gładkie, otynkowane. Remont kapitalny obiektu przeprowadzono w latach 1988-1989. Stan zachowania dobry.

Park założony w stylu krajobrazowym rozciąga się po stronie południowej i wschodniej budynku dworu. Obecne założenie ze znacznie przekształconym układem kompozycyjnym. Duże zmiany zaszły w składzie gatunkowym i rozmieszczeniu drzewostanu, szczególnie w części wschodniej. Park na bieżąco

porządkowany. Zespół dworski jest własnością prywatną.

KRZYKOSY – DOM NR 18

Dom zbudowany ok. 1850 r., drewniany, konstrukcji sumikowo-łątkowej, na planie prostokąta wydłużonego na osi wschód-zachód. Budynek parterowy, nie podpiwniczny, nakryty dachem dwuspadowym pokryty blachą falistą, szczyty odeskowane. Ściany zewnętrzne obite płytą pilśniową. Układ wnętrza dwutraktowy z połączeniami amfiladowymi z centralnym piecem chlebowym. Budynek nieużytkowany, wymaga remontu. Własność prywatna.

LESZCZE – ZESPÓŁ DWORSKI

Założony w k. XIX w., usytuowany po stronie północno-zachodniej drogi do Przedcza. Dwór murowany z cegły, w kształcie nieregularnym. Część południowa dwukondygnacyjna, wydłużona w kierunku wschód – zachód, nakryta dachem dwuspadowym. Część północna parterowa, o kalenicy dachu prostopadłej do części południowej z narożnym ryzalitem od zachodu. Po stronie zachodniej dwie bryły ryzalitów ujmują wnękę poprzedzoną tarasem. Elewacje podzielone profilowanymi gzymsami, w narożach boniowane. Obiekt kilkakrotnie remontowany, m.in. w latach 70. i 80. XX w. Remont kapitalny przeprowadzono w latach 2006-2010. Zachowany w dobrym stanie.

W dobrym stanie utrzymane jest również założenie parkowe, na bieżąco pielęgnowane. Teren parku otacza historyczny mur wykonany z kamienia polnego i cegły. Wzdłuż muru od strony drogi do Leszczy Holendrów zachowały się fragmenty szpaleru z kasztanowca białego, w dalszej części, w sąsiedztwie stawu, przy wozowni, szpaler z jesionu wyniosłego. Staw przylega do parku od strony zachodniej. Na tyłach dworu widoczne jest starosowanie skarpy opadającej w kierunku cieku wodnego. Skład drzewostanu jest zróżnicowany, wśród drzew parkowych dominuje klon zwyczajny, jesion wyniosły, kasztanowiec, lipa drobnolistna, z owocowych jabłoni domowa na terenie sadu usytuowanego w południowo-zachodniej części założenia. Wskazane są nasadzenia uzupełniające drzew i krzewów ozdobnych.

Na terenie zespołu dworskiego znajduje się „Archiwum rdzeni wiertniczych i próbek geologicznych”, należące do Państwowego Instytutu Geologicznego – Państwowego Instytutu Badawczego w Warszawie.

RGIELEW – ZESPÓŁ DWORSKI

Dwór zbudowany w 1892 r. (data w szczycie). Budynek murowany, na rzucie prostokąta, parterowy z wysoką piwnicą, nakryty wysokim dachem dwuspadowym pokrytym dachówką. Po stronie północno-wschodniej korpus

główny „wtopiony” jest w dwukondygnacyjną część narożną, wysuniętą z dwóch stron w formie ryzalitów, nakrytą dachem dwuspadowym o kalenicy prostopadłej do korpusu głównego. W części południowo-zachodniej dwukondygnacyjny ryzalit przechodzący w wystawkę zwieńczoną szczytem parawanowym. Elewacje podzielone lizenami, zwieńczone profilowanym gzymsem.

Obiekt remontowany w l. 80. XX w. W roku 1992 przełożono pokrycie z dachówki, założono nowe rynny, uzupełniono tynki. Budynek użytkowany wcześniej przez lokatorów, będący własnością Gminy Kłodawa, od 2017 r. jest własnością prywatną, wymaga remontu.

Założenie parkowe zachowane w stanie szczątkowym, z całkowicie zatartym układem komunikacyjnym (poza aleją dojazdową) i przetrzebionym drzewostanem. Wymaga przeprowadzenia gruntownej rewaloryzacji.

RYCERZEW – ZESPÓŁ PAŁACOWY

Zespół pałacowy powstał w 2 poł. XIX w. W latach 1947-1993 w budynku mieściła się szkoła podstawowa. Od 1997 r. własność prywatna. Pałac murowany o niejednorodnej bryle. Korpus główny parterowy, podpiwniczony, nakryty dachem dwuspadowym. W części północno-zachodniej dostawione parterowe skrzydło o kalenicy prostopadłej do budynku głównego, od południowego wschodu prostopadłe skrzydło dwukondygnacyjne. W części centralnej, w korpus główny „wtopiony” trójkondygnacyjny belweder. Dachy kryte papą. Główny akcent przypada na kolumnowy portyk od wschodu, zwieńczony trójkątnym szczytem. Detal architektoniczny w postaci profilowanych gzymsów, naczółków, narożnych boni. Remontowany w 1998 r.; naprawiono więźbę, położono nowe pokrycie, naprawiono tynki zewnętrzne, pomalowano elewacje. Obecnie nieużytkowany.

Rozległy park założony w stylu krajobrazowym o powierzchni ok. 7 ha, w tym wód 0,38 ha, aktualnie w znacznym stopniu zniekształcony i zaniedbany, miejscami niedostępny. Występuje gęsty podrost złożony z samosiewów i nadmiernie rozrostłych, zdziczałych krzewów. Zatarciu uległ układ komunikacyjny. W parku nie prowadzi się żadnych prac porządkowych i pielęgnacyjnych.

Na terenie parku zachowały się ruiny dworu obronnego na kopcu z XV/XVI w. W okresie międzywojennym wykorzystywane jako lodownia. Obiekt przykryty warstwą ziemi, odsłonięta jest część wejściowa po stronie północno-wschodniej ze schodami. Masywne ściany ceglane o grubości 1,8 m sklepione kolebkowo. Wewnątrz dwa pomieszczenia przedzielone korytarzem. Wnętrze zostało odgruzowane i oczyszczone.

STRASZKÓW – ZESPÓŁ DWORSKI

Zespół założony został w 2 poł. XIX w. staraniem ówczesnych właścicieli majątku, rodziny Gołębiowskich. Dwór z 1859 r., murowany, na rzucie prostokąta, układ pomieszczeń dwutraktowy, amfiladowy. Budynek parterowy, na wysokim podpiwniczeniu, przykryty wysokim dachem trójspadowym, po stronie południowej naczółkowym. Dach kryty dachówką. Elewacje tynkowane bez elementów dekoracyjnych. W elewacji frontowej prostokątny taras z dwiema kolumnami w narożach, dźwigającymi trójkątny fronton nakryty daszkiem dwuspadowym. Taras poprzedzony schodami. Dwór po remoncie w dobrym stanie.

Dobrze utrzymane jest również założenie parkowe. Układ kompozycyjny w znacznej części zachowany z główną aleją wjazdową od północy przedłużoną kolistym podjazdem przed dworem, aleją grabową od wschodu i pozostałościami alei klonowej od południa. Licznie zachowany starodrzew z dominacją kasztanowca białego, jesionu wyniosłego, lipy drobnolistnej.

Zespół dworski stanowi własność prywatną.

STRASZKÓWEK – ZESPÓŁ DWORSKI

Założony w 2 poł. XIX w. Dwór murowany, parterowy z użytkowym poddaszem, podpiwniczony, nakryty dachem dwuspadowym o niewielkim spadku połaci. Wzniesiony na rzucie prostokąta, z osiowymi ryzalitami od wschodu i zachodu przechodzącymi w trójosiowe wystawki połączone wspólnym dachem dwuspadowym. W części południowo-wschodniej wznosi się wysmukła bryła belwederu na rzucie ośmioboku. Ryzalit elewacji zachodniej, frontowej, poprzedzony tarasem z czterema kolumnami toskańskimi dźwigającymi balkon otoczony balustradą tralkową. Detal architektoniczny w postaci profilowanych gzymsów, naczółków, narożnych boni. Wnętrze z zachowanym dwutraktowym, amfiladowym układem pomieszczeń.

W latach 70. i 90. XX w. przeprowadzono remont obiektu, będącego wówczas własnością Stacji Hodowli Roślin. Od 2008 r. obiekt jest własnością prywatną. Nowi właściciele przeprowadzili prace remontowe we wnętrzu. Stan zachowania dobry.

Obecne założenie parkowe znacznie zredukowane powierzchniowo. Nieczytelny układ przestrzenny, zredukowany drzewostan. Teren wokół dworu utrzymany w dobrym stanie. Na bieżąco usuwane są drzewa obumarłe, zbędne samosiewny, wprowadzane nowe nasadzenia drzew i krzewów ozdobnych.

WÓŁKA CZEPOWA – ZESPÓŁ DWORSKI

Założony w 2 poł. XIX w. Pierwotny dwór drewniany uległ spaleni. Na jego miejscu, w latach 1930-1938 wzniesiono nowy, murowany. Budynek parterowy, nakryty wysokim dachem czterospadowym. Do korpusu głównego dostawiono z dwóch stron elewacji szerokie, parterowe ryzality nakryte dachami trójspadowymi, stanowiącymi jakby wysunięcie połaci z bryły głównej. W części frontowej osiowy portyk z czterema kolumnami dźwigającymi trójkątny szczyt. Elewacje gładkie, zwieńczone profilowanym gzymsem. Obiekt wielokrotnie remontowany (konstrukcja dachu, elewacje, nowe pokrycie dachu), utrzymany w dobrym stanie. Na bieżąco porządkowane i pielęgnowane jest niewielkie założenie parkowe otaczające dwór. Nielicznie zachowany starodrzew z przewagą jesionu wyniosłego, grabu pospolitego, klonu zwyczajnego, kasztanowca białego. Historyczne ogrodzenie od strony wschodniej z kamienia i cegły. Zieleń parkowa uzupełniana nowymi nasadzeniami drzew, krzewów i bylin.

Zespół jest własnością Gminy Kłodawa, użytkowany przez Szkołę Podstawową Stowarzyszenia Przyjaciół Szkół Katolickich im. Kard. Stefana Wyszyńskiego.

10. Obszary największego zagrożenia dla zabytków w gminie

Istotnym zagrożeniem dla elementów dziedzictwa materialnego są katastrofy naturalne, np. pożary, powodzie, wichury, które zwłaszcza w sytuacji złego zabezpieczenia zabytku mogą doprowadzić do fizycznej destrukcji obiektu.

Dużym zagrożeniem, mogącym ostatecznie spowodować całkowite zniszczenie zabytku, jest notoryczne zaniedbywanie bieżących napraw i zaniechanie koniecznych remontów, zwłaszcza obiektów znajdujących się w złym stanie technicznym. Powolne, ale długotrwałe pogarszanie się stanu technicznego zabytku prowadzi w nieunikniony sposób do destrukcji substancji zabytkowej i trwałej utraty części lub całości wartości bazowych. Przyczyną utraty wartości zabytków bywają też niefachowo prowadzone prace remontowe, adaptacyjne lub rewitalizacyjne. Czasami zabytkowe budynki, choć widać, że poddane zostały pracom remontowym, są zadbane i w dobrym stanie technicznym, jednak w trakcie prac uległy znacznym przekształceniom negatywnie wpływającym na autentyczność obiektu i posiadane wartości. Zmiany te dotyczyć mogą wielu różnorodnych aspektów, np. zubożenie wystroju architektonicznego, zmiany formy i materiału stolarki okiennej i drzwiowej, a także zmiany pokrycia dachu, zmiany faktury i kolorystyki tynków elewacji. Ingerencje

mogą dotyczyć również bryły budynku, np. poprzez zmianę formy dachu, rozbudowy, nadbudowy itp.

W przypadku historycznych struktur przestrzennych (zespoły budowlane oraz układy urbanistyczne i ruralistyczne) największe zagrożenia niosą zmiany związane z rozwojem miasta lub wsi. Działania inwestycyjne, w wyniku których następują zmiany historycznie ukształtowanych kompozycji, m.in. rozplanowanie placów, przebieg ulic, linie zabudowy, komponowane układy zieleni, przekształcenia brył i gabarytów budynków, a także wprowadzanie w zabytkowy układ przestrzenny nowej, dysharmonijnej zabudowy powodują niekiedy nieodwracalne zmiany i całkowitą utratę wartości tych układów.

Do obszarów zagrożonych zaliczyć należy również dawne zespoły dworskie, pałacowe i folwarczne. Brak nowych funkcji dla obiektów architektonicznych związanych z dawną zabudową rezydencjonalną i folwarczną, niewielka możliwość ich wykorzystania spowodowała opuszczenie, a w konsekwencji niszczenie obiektów i ich likwidację.

Do najczęstszych przyczyn zniszczeń założeń ogrodowych zaliczyć należy podziały własnościowe w obrębie założenia parkowego, wadliwą gospodarkę oraz wady realizacyjne. Ważne jest, aby całość zabytkowego obszaru pozostawała możliwie w ręku jednego użytkownika, bez dzielenia całości terenu na kilka części i bez wprowadzania kilku użytkowników o różnych, sprzecznych programach użytkowania w obrębie chronionego parku. Największe zniszczenia powodują nieodpowiednie zmiany rodzaju użytkowania parku. Najgorsze są niszczące formy eksploatacji i użytkowania mające charakter rabunkowy, jak np. wykorzystywanie parku jako terenu pastwiskowego, składowiskowego lub miejsca wyrębu w celu pozyskiwania drewna. Niekorzystne jest także wprowadzanie nowych elementów, sprzecznym z charakterystycznym układem zabytkowym parku, wśród których do najczęściej spotykanych zaliczyć można niewłaściwie lokalizowane i zakładane boiska sportowe, parkingi, ujęcia wody itp. W zabytkowych parkach przyczyną degradacji wartości mogą być też zmiany kompozycyjne, np. nowe rozplanowanie ciągów komunikacyjnych lub niedostosowane do charakteru parku elementy małej architektury, a także nowe, wykonane z nieodpowiednich materiałów nawierzchnie dróg i alejek.

Wadami sprzyjającymi powstawaniu zniszczeń są również nieprawidłowości w zakresie materiału roślinnego. Są to przeważnie niezgodności z miejscowymi warunkami glebowymi, wodnymi lub klimatycznymi, zwłaszcza w przypadku zastosowania form roślinnych introdukowanych. Prowadzi to do

powstawania ubytków w kompozycji ogrodowej, a wynika zazwyczaj z niedostatecznej znajomości samych roślin i ich wymagań.

Jako warunek korzystnego wpływu dziedzictwa na wzmocnienie tożsamości społeczności lokalnej wskazuje się upowszechnienie wiedzy na temat lokalnych zabytków i ich wartości. Dlatego *Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami*, jako zagrożenie dla dziedzictwa kulturowego wymieniał również brak wiedzy, związany z niedostatecznie rozwiniętą edukacją na rzecz dziedzictwa, skutkujący „niedostatecznym zaangażowaniem społecznym w opiekę nad zabytkami”.

Najważniejszym jednak elementem są możliwości finansowania prac przy obiektach zabytkowych przez różne kategorie osób i instytucji nimi władającymi. Często realne potrzeby znacznie przekraczają kwoty nań przeznaczane. Element finansowy w znaczący sposób hamuje realizację najciekawszych nawet projektów rewitalizacyjnych.

11. Kierunki działań dla realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

11.1. Gminna ewidencja zabytków

Przepisy art. 22 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakładają na wójta gminy obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków. Zgodnie z art. 22, ust. 5 cyt. ustawy w gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków,
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Gmina Kłodawa wykonała w 2014 r. karty gminnej ewidencji zabytków nieruchomości zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych i wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (tekst jednolity: Dz. U. z 2021 r., poz. 56). W 2019 r. uzupełniono gminną ewidencję zabytków o karty adresowe dla obiektów włączonych do wojewódzkiej ewidencji zabytków zgodnie z Zarządzeniem Nr 53/WEZ/2019 Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z dnia 18 października 2019 r.

Zgodnie z w/w Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, do końca 2022 r., wykonane zostaną karty adresowe gminnej

ewidencji zabytków archeologicznych.

Gminna ewidencja zabytków będzie podlegała okresowej aktualizacji poprzez:

- wykreślanie z ewidencji zabytków nieruchomości obiektów, które zostały rozebrane, gruntownie przebudowane i utraciły już cechy zabytkowe, uzupełnianie o zmiany stanu prawnego obiektu, jak aktualne formy ochrony - w porozumieniu z konserwatorem zabytków,
- uzupełnianie ewidencji zabytków nieruchomości o nowe obiekty, po otrzymaniu zawiadomienia konserwatora zabytków o wpisie do rejestru zabytków lub włączeniu ich do wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- uzupełnianie ewidencji zabytków archeologicznych poprzez włączanie informacji o wszystkich sukcesywnie odkrywanych reliktach przeszłości niezależnie od charakteru badań oraz na podstawie uzyskiwanych wyników badań weryfikacyjnych AZP, zgodnie z informacjami przekazywanymi przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

11.2. Edukacja i promocja w zakresie ochrony zabytków

- włączenie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do zajęć szkolnych w szkołach prowadzonych przez gminę
- organizowanie w ramach zajęć szkolnych wycieczek krajoznawczych, prezentacja najcenniejszych obiektów zabytkowych i ich historii,
- wydawanie i wspieranie publikacji, folderów promocyjnych, przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego,
- udostępnienie gminnej ewidencji zabytków i „*Programu opieki nad zabytkami gminy Kłodawa na lata 2022-2025*” oraz sprawozdań z ich realizacji na stronie internetowej Urzędu Gminy,
- uwzględnienie obiektów zabytkowych przy wyznaczaniu nowych tras turystycznych i ścieżek dydaktycznych,
- ustalenie z właścicielami obiektów zabytkowych możliwości i zasad ich udostępniania dla celów turystycznych,
- opracowanie systemu informacji wizualnej w postaci ujednoczonych tablic zawierających krótką informację na temat historii obiektu,
- udział w szkoleniach i konferencjach poświęconych ochronie dziedzictwa kulturowego,
- współpraca z organizacjami pozarządowymi i instytucjami w zakresie popularyzacji ochrony dziedzictwa kulturowego,

- udział w imprezach – wystawach, targach, festynach historycznych – promujących region, w tym dziedzictwo kulturowe,
- organizacja i wsparcie konkursów oraz wystaw związanych z dziedzictwem kulturowym,
- popularyzacja dobrych przykładów rewaloryzacji obiektów zabytkowych na terenie gminy,
- współpraca z sąsiednimi samorządami w celu włączenia lokalnych szlaków turystycznych w system ponadregionalny,
- propagowanie idei społecznej opieki nad zabytkami, współdziałanie i współpraca ze społecznymi opiekunami zabytków.

11.3. Działania zmierzające do poprawy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego

- informowanie właścicieli obiektów zabytkowych o możliwościach pozyskania środków na odnowę zabytków,
- merytoryczna pomoc właścicielom obiektów zabytkowych w tworzeniu wniosków aplikacyjnych o środki na odnowę zabytków,
- zachęcanie sektora prywatnego do zagospodarowania obiektów zabytkowych (prezentacja na stronie internetowej Gminy obiektów nieużytkowanych wraz z informacją na temat źródeł finansowania i preferencji finansowych),
- określenie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków nie będących własnością Gminy Kłodawa lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
- planowane jest coroczne wydzielanie określonych kwot na dofinansowanie prac remontowo-konserwatorskich lub robót budowlanych przy zabytkach nie będących własnością Gminy Kłodawa,
- stworzenie samorządowego systemu preferencji finansowych dla właścicieli obiektów zabytkowych, np. zwolnienia z podatku od nieruchomości warunkowane podjęciem działań zmierzających do ich zabezpieczenia i konserwacji,
- zachęcanie prywatnych właścicieli do uporządkowania przestrzeni ogrodowej wokół zabytkowych budynków,
- kontynuacja działań zwiększających atrakcyjność przestrzeni miejskiej i wiejskiej (nowe nawierzchnie, kompozycje roślinne, nowe nasadzenia

drzew i krzewów, ławki, oświetlenie),

- rewaloryzacja parku dworskiego w Bierzwiennej Długiej zgodnie z poniższym harmonogramem:
 - 2022 r. – opracowanie inwentaryzacji dendrologicznej z gospodarką drzewostanem i projektu zagospodarowania parku,
 - od 2023 r. planowane są sukcesywne działania związane z rewaloryzacją, które obejmą m.in. porządkowanie zieleni, prace pielęgnacyjne i sanitarne drzewostanu, budowę ciągów komunikacyjnych i spacerowych, wzbogacenie gatunkowe drzewostanu parkowego nowymi nasadzeniami drzew i krzewów ozdobnych, wyposażenie obiektu w typowe elementy niezbędne do jego właściwego funkcjonowania tj. oświetlenie, ławki i kosze na odpadki, urządzenia zabawowe i dydaktyczne dla dzieci i młodzieży. Zakres prac uwarunkowany będzie każdorazowo konstruowanym corocznie budżetem, który określi wielkość środków finansowych przeznaczonych na ten cel. Dodatkowo podejmowane będą działania o dofinansowanie prac z funduszy zewnętrznych.

11.4. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami

- wspieranie inicjatyw związanych z obsługą ruchu turystycznego,
- promocja szkolnictwa zawodowego w zakresie konserwacji zabytków i zawodów zanikających, np. garncarstwo, rymarstwo, snycerstwo, kowalstwo, ludwisarstwo, introligatorstwo; zamieszczanie informacji na stronie internetowej Gminy o szkoleniach organizowanych przez ochotnicze hufce pracy, udział młodzieży w warsztatach etnograficznych organizowanych m.in. przez skanseny i urzędy pracy w ramach projektu „Ginące zawody pomysłem na przyszłość”,
- współpraca z urzędami pracy w zakresie szkolenia osób bezrobotnych w rzemiosłach związanych z tradycyjną sztuką budowlaną i tzw. „ginącymi zawodami”.

11.5. Określenie zasobów zabytkowych, które można wykorzystać do tworzenia np. tras turystycznych, ścieżek dydaktycznych itp.

Do działań z zakresu opieki nad zabytkami należy również wytyczanie i utrzymywanie szlaków turystycznych, które stanowią jedną z form promocji

dziedzictwa kulturowego i wykorzystania jego potencjału. Elementy dziedzictwa kulturowego osadzone w naturalnym otoczeniu stają się coraz istotniejszą składową oferty turystycznej. Obiekty dziedzictwa podnoszą przede wszystkim atrakcyjność turystyczną i zwiększają konkurencyjność miejscowości w staraniach o przyjezdnych. Istotą tworzenia wszelkich szlaków turystycznych (pieszych, rowerowych, konnych, nordic walking, itp.) jest cel, któremu mają służyć, zaś ów determinowany być musi atrakcyjnością miejsc i obiektów, przez które przebiega, bowiem w świecie współczesnej cywilizacji i wysokiej techniki poszukujemy naturalnej przyrody, bogactwa lasów, kryształowego powietrza i czystej wody. W pełnym napięć życiu poszukujemy „miłych wspomnień z dzieciństwa”, ojczyściego krajobrazu, w którym odnajdujemy harmonię pól, a w nich, wiejskie dwory, kościoły, chałupy, wiejskie przydrożne kapliczki. Jednocześnie pobyt na wsi uczy szacunku do przyrody i dbania o nią, pokazuje jak ważna jest bioróżnorodność i zachowanie krajobrazu przyrodniczego. Również powrót do korzeni, poznanie dziedzictwa przodków staje się jedną z potrzeb, która może być zrealizowana także dzięki turystyce i jej części składowych.

Walory przyrodniczo-krajobrazowe gminy ze szczególnie cennym obszarem chronionego krajobrazu w północno-zachodniej części, dostępność komunikacyjna, zróżnicowany przekrój stylów architektonicznych utrwalonych w budowlach rezydencjonalnych i sakralnych, w tym przykład zanikającego historycznego budownictwa drewnianego stanowiącego najbardziej rodzimy element dziedzictwa architektonicznego – drewniany kościół z dzwonnica, liczne małe obiekty kultu – kapliczki i krzyże, ślady wielokulturowości, postaci historyczne i ich działalność, różnorodne imprezy cykliczne, podziemna trasa turystyczna w jedynej działającej w kraju kopalni soli, stanowią niewątpliwie atut turystyczny i poznawczy. Gmina jest też integralnie powiązana z gminami sąsiednimi, a współpraca w ramach Lokalnej Grupy Działania „Solna Dolina” i Lokalnej Organizacji Turystycznej „Centralny Łuk Turystyczny”, to przykład współdziałania między gminami, dla których granice administracyjne nie stanowią przeszkody, lecz wręcz implikują nowatorskie rozwiązania w zakresie szeroko pojętego zaspokajania potrzeb społecznych, przynoszące wymierne korzyści, w tym promujące region i jego tożsamość kulturową oraz integrację zasobów obszaru działania LGD, a także promocję atrakcji turystycznych. Ma to ogromne znaczenie dla prawidłowego funkcjonowania tak gospodarki, jak i wszelkich przejawów społecznej aktywności mieszkańców gminy. Współpraca ta mogłaby

również przełożyć się na powstanie szlaków turystycznych, których, jak dotąd brak. Szlaki powinny obejmować najciekawsze krajobrazowo tereny i obiekty zabytkowe, wymienione w poprzednich rozdziałach.

Obecnie na terenie gminy funkcjonuje jeden, ale wyjątkowy szlak turystyczny, tj. KŁODAWSKA PODZIEMNA TRASA TURYSTYCZNA, zapraszająca od 2004 r. w głąb ziemi, usytuowana 600 m pod powierzchnią ziemi w czynnej kopalni soli, gdzie znajdują się unikatowe pomniki przyrody nieożywionej – stanowiska geologiczne. Trasa pozwala poznać pracę górników i historię powstania tamtejszych struktur solnych oraz sposób wydobycia i przetwarzania soli, a także zobaczyć maszyny używane w górnictwie solnym. Turystom udostępniono nie tylko solne korytarze, w tym w pokładach z unikatową solą różową, również kaplicę św. Kingi, Grotę Drakuli i salę koncertową, w której po raz pierwszy na świecie wykonano podziemny koncert muzyczny w 2007 r. wpisując wydarzenie do księgi rekordów Guinnessa w kategorii „najniżej odbywający się koncert muzyczny na świecie”.

Istniejący w gminie zasób dziedzictwa kulturowego pozwala na wytyczenie tematycznego szlaku kulturowego, dla którego utworzenia są szczególnie atrakcyjne dzieje znanych rodów i ich rezydencje czy wydarzenia historyczne związane z bitwami powstańczymi i miejsca pamięci oraz wszelkie produkty regionalne związane z gastronomią.

W porozumieniu z sąsiednimi gminami warto byłoby rozważyć utworzenie szlaków, np.

- 1) Kłodawski zespół klasztorny mógłby znaleźć się na *szlaku świątyń barokowych powiatu kolskiego* - obok klasztorów bernardynów w Kole i paulinów w Brdowie, które wspierały też powstańców styczniowych oraz Sanktuarium błogosławionego Bogumiła w Dobrowie;
- 2) Drewniany kościół wraz z dzwonnica na kłodawskim cmentarzu wpisywałby się w *szlak kościołów drewnianych "Piękno ukryte w drewnie"* – w sąsiednich gminach drewniane kościoły znajdują się w Umieniu, Grzegorzewie, Dębach Szlacheckich, Dębnie Poproboszczowskim, Borysławicach Kościelnych, Białkowie Kościelnym, Chodowie i kaplica bł. Bogumiła w Dobrowie;
- 3) Ziemiańskie rezydencje to materiał na utworzenie *szlaku dworów regionu kłodawskiego*;
- 4) Dwór w Leszczach umożliwi stworzenie szlaku turystycznego *śladami Bitwy nad Bzurą*, który mógłby łączyć się z istniejącym Szlakiem walk nad

Bzurą – przez Kłodawę maszerowały oddziały wojska polskiego, które uczestniczyły w bitwie nad Bzurą, a we wrześniu 1939 roku w dworze Leszcze mieściła się siedziba Armii „Poznań” gen. Tadeusza Kutrzeby;

- 5) Tereny cenne przyrodniczo zachęcają do utworzenia szlaku konnego i ścieżek: nordic walking, narciarstwa biegowego czy punktów obserwacji ornitologicznych, jako dobry przykład turystyki fotograficznej i realizacji idei tzw. birdwatchingu, a obiekty na terenie miasta do wytyczenia ścieżki dydaktycznej np. *Wielokulturowa Kłodawa* czy *Znani Kłodawianie*;
- 6) Organizacja kilkudniowego zestawu widowisk, koncertów, zabaw sportowych, w wykonaniu współczesnych zespołów i artystów nawiązujących do dziedzictwa kulturowego mogłaby funkcjonować jako *Festiwal Kultury Staropolskiej*.

To tylko niektóre z możliwości, które pozwoliłyby wzbogacić ofertę poznawczą walorów przyrodniczo – krajobrazowo - historycznych gminy, gdyż jej perspektywy rozwojowe wiążą się również z pełniejszym wykorzystaniem wspomnianych walorów dla celów wypoczynkowo - turystycznych, jak również wyeksponowaniem istniejących zasobów zabytkowych.

Dobrym przykładem przybliżania historii i stanu obecnego siedzib ziemiańskich w okolicach Kłodawy, ich roli kulturotwórczej w środowisku, działalności ich przedwojennych i obecnych właścicieli, jest inicjatywa Stowarzyszenia „Kłodawskie Dwory”, skupiającego właścicieli, użytkowników i miłośników dworów ziemiańskich. Celem stowarzyszenia jest pobudzenie zainteresowania zabytkami i upamiętnianie historii ziemiaństwa oraz jego wkładu w rozwój gospodarczy, społeczny i kulturalny kraju, utrwalanie patriotycznych wzorców wykształconych na przestrzeni wieków w środowiskach szlachecko-zemiańskich. Z inicjatywy Stowarzyszenia, którego prezesem i spiritus movens przedsięwzięcia jest pan Krzysztof Kocel, organizowane są imprezy pn.

- ❖ FESTIWAL KŁODAWSKIE DWORY, w ramach którego organizowane są ogólnodostępne wydarzenia kulturalne - koncerty muzyczne, wystawy, konkursy, prelekcje historyczne i spotkania, organizowane na terenie obiektów zabytkowych. Zorganizowane przez Stowarzyszenie w 2019 r. Europejskie Dni Dziedzictwa uhonorowane zostały przez Narodowy Instytut Dziedzictwa wyróżnieniem dla najciekawszych wydarzeń promujących dziedzictwo kulturowe.

Agroturystyka – to forma wypoczynku odbywającego się na terenach wiejskich o charakterze rolniczym, oparta o bazę noclegową i aktywności

rekreacyjne związane z gospodarstwem rolnym lub równoważnym i jego otoczeniem przyrodniczym, produkcyjnym i usługowym. W Polsce rozwija się niezwykle dynamicznie ten rodzaj turystyki wiejskiej, wykorzystującej naturalne walory dziedzictwa kulturowego i różnorodności przyrodniczej, a obiekty kultury materialnej wsi, do niedawna tracone bezpowrotnie, dzisiaj odżywają na nowo. Starym domom, karczmom, kuźniom, często będącym przykładem unikatowej sztuki budowlanej, nadaje się nowe przeznaczenie – służą turystom.

Agroturystyka na terenie gminy Kłodawa, której nieliczne realizacje znajdziemy w Cząstkowie w gospodarstwie „Pod Kasztanami” i „Maja” oraz w Bierzwiennej Krótkiej – „Końska Zagroda”, to oczywisty atut, również zachęta do korzystania z niewątpliwych uroków poszczególnych zakątków gminy. Rozwój tej działalności pozarolniczej w gospodarstwach wiejskich może przyczynić się w znaczący sposób do zachowania pozostałości dawnych narzędzi gospodarczych, kuchennych, dawnych strojów, jako znacznika gospodarstwa agroturystycznego, formy wystroju, a zarazem propagowania historycznych tradycji regionu.

Przy pomocy organizacji pozarządowych, w porozumieniu z właścicielami nieruchomości i konserwatorem zabytków, wskazane byłoby wykonanie tablic informacyjnych i umieszczenie ich przy najcenniejszych obiektach zabytkowych w gminie.

12. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

Podmiotem formułującym gminny program opieki nad zabytkami jest samorząd gminy. Realizacja programu odbywać się będzie poprzez zespół działań władz gminy na rzecz osiągnięcia celów w nim przyjętych. Samorząd ma oddziaływać na różne podmioty związane z obiektami zabytkowymi, w tym również na mieszkańców gminy w celu wywołania w nich pożądanых zachowań prowadzących do realizacji zamierzonych celów. Zakłada się, że w realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami dla gminy Kłodawa wykorzystane zostaną następujące grupy instrumentów: instrumenty prawne, finansowe, społeczne, koordynacji i kontroli.

1. Instrumenty prawne:

- programy określające politykę państwa i województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego,
- dokumenty wydane przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wynikające z przepisów ustawowych,

- uchwały Rady Miejskiej (miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, zwolnienia i ulgi dla właścicieli obiektów zabytkowych).

2. Instrumenty finansowe:

- środki własne zatwierdzone uchwałą Rady Miejskiej,
- dotacje,
- subwencje,
- dofinansowania.

3. Instrumenty społeczne:

- uzyskanie poparcia lokalnej społeczności dla programu poprzez sprawną komunikację,
- edukacja i tworzenie świadomości potrzeby istnienia i ochrony dziedzictwa kulturowego w lokalnej społeczności,
- współpraca z organizacjami społecznymi.

4. Koordynacja i kontrola

- gromadzenie stale aktualizowanej wiedzy o stanie zachowania obiektów, prowadzonych pracach remontowych i konserwatorskich,
- utworzenie w ramach organizacyjnych Urzędu Gminy i Miasta zespołu koordynującego realizację poszczególnych zadań wynikających z ustaleń programu opieki nad zabytkami.
- wewnętrzne okresowe sprawozdania z realizacji niniejszego programu.

13. Monitoring działania gminnego programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z art. 87 ust. 5 ustawy z dnia 23 lipca o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wójt/burmistrz gminy zobowiązany jest do sporządzania co 2 lata sprawozdania z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami. Sprawozdanie to przedstawiane jest Radzie Gminy. Po 4 latach program powinien zostać zaktualizowany i ponownie przyjęty przez radę gminy.

Do wykonania powyższego zadania utworzony zostanie zespół koordynujący, monitorujący niniejszy program poprzez:

- a) analizę i ocenę przebiegu realizacji,
- b) analizę i ocenę stopnia uzyskanych efektów.

Wykonanie sprawozdania powinno być poprzedzone oceną poziomu realizacji gminnego programu uwzględniającą:

- a) wykonanie zadań przyjętych do realizacji w okresie czteroletnim obowiązywania programu opieki nad zabytkami,
- b) efektywność ich wykonania.

Dla założonych działań przyjęte zostaną m.in. następujące kryteria oceny realizacji programu:

- procentowy poziom wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- wartość finansowa przyznanych dotacji na prace remontowo-konserwatorskie przy obiektach zabytkowych nie będących własnością Gminy,
- wartość pozyskanych środków finansowych na ochronę zabytków ze źródeł zewnętrznych,
- liczba planów zagospodarowania przestrzennego uwzględniających ochronę dziedzictwa kulturowego,
- liczba szkoleń i konferencji propagujących wiedzę na temat dziedzictwa kulturowego regionu,
- liczba szkoleń dla nauczycieli w zakresie wiedzy z zakresu dziedzictwa kulturowego regionu,
- liczba utworzonych szlaków turystycznych, ścieżek dydaktycznych,
- liczba publikacji, folderów i przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego,
- liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego.

14. Niektóre zewnętrzne źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami

System finansowania zabytków został określony w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 71–83a), jej podstawowym wyróżnikiem jest rozdzielenie pojęcia ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Do ochrony zabytków odnoszą się wszelkie czynności władcze podejmowane w tym zakresie przez organy administracji publicznej, natomiast opieka nad zabytkami polegająca na utrzymaniu ich we właściwym stanie technicznym należy do właścicieli i użytkowników zabytków. Tak więc to na właścicielu spoczywa obowiązek właściwego zabezpieczenia i utrzymania obiektu zabytkowego oraz prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku.

Biorąc pod uwagę specyfikę prac remontowych i konserwatorskich przy zabytkach, finansowanie opieki nad zabytkami zostało wpisane w ogólny system finansów publicznych. Dzięki temu właściciel lub posiadacz zabytku, tzn. osoba fizyczna, jednostka samorządu terytorialnego lub inna jednostka organizacyjna

posiadająca tytuł prawny do zabytku wpisanego do rejestru zabytków jako „sprawująca opiekę nad zabytkiem” może ubiegać się o przyznanie dotacji celowej z budżetu państwa. Dodatkowo w trybie określonym odrębnymi przepisami dotacje przy zabytku wpisanym do rejestru mogą być udzielane przez organy stanowiące gmin, powiatów lub samorządów województw.

Sposób i zakres udzielanych dotacji został szczegółowo opisany w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Do najważniejszych zapisów należy określić, na jakie prace można uzyskać wsparcie finansowe. I tak dotacja może obejmować nakłady konieczne na (art. 77):

- 1) sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- 2) przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
- 3) wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- 4) opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- 5) wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego;
- 6) sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
- 7) zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
- 8) stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
- 9) odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
- 10) odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
- 11) odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- 12) modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- 13) wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
- 14) uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych;
- 15) działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;

16) zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt 7–15;

17) zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Wszystkie podmioty zobowiązane do finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków mogą ubiegać się o ich dofinansowanie ze środków m.in.:

1. Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Zasady finansowania opieki nad zabytkami określa ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 71-83a). Szczegółowe warunki i tryb udzielania dotacji określa Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2017 r., poz. 1674 ze zm.).

Program operacyjny *DZIEDZICTWO KULTUROWE* realizowany jest w ramach corocznie ogłaszanych priorytetów. Celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

Witryna internetowa: <http://www.mkidn.gov.pl>

2. Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, Departament Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych, Wydział Funduszu Kościelnego

Dotacje z Funduszu Kościelnego są udzielane wyłącznie na remonty i konserwację zabytkowych obiektów o charakterze sakralnym i to tylko na wykonywanie podstawowych prac zabezpieczających sam obiekt (w szczególności remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwwłamaniowej i przeciwpożarowej itp.). Z Funduszu nie finansuje się remontów i konserwacji obiektów towarzyszących (takich jak np.: dzwonnice wolnostojące, krzyże) ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych (takich jak np.: obrazy, ikonostasy, stalle, epitafia, szaty i naczynia liturgiczne, instrumenty muzyczne, dzwony) oraz otoczenia świątyni,

a także stałych elementów wystroju wnętrz (takich jak np.: polichromie, freski, witraże i posadzki).

Witryna internetowa: <http://www.mswia.gov.pl>

3. Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu

Ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest Wojewoda Wielkopolski. W ramach środków finansowych pozostających w dyspozycji Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków można ubiegać się o dofinansowanie:

- nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, ustalonych na podstawie kosztorysu zatwierdzonego przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, które zostaną przeprowadzone w roku złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji;
- nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, które zostały przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji. Wniosek ten wnioskodawca może złożyć po przeprowadzeniu wszystkich prac lub robót przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków określonych w pozwoleniu wydanym przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Witryna internetowa: <http://www.poznan.wuoz.gov.pl>

4. Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego, Departament Kultury

Dotacje udzielane są w ramach otwartego konkursu ofert na zadania publiczne Województwa Wielkopolskiego w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego - ochrona zabytków i opieka nad zabytkami. Z budżetu Województwa Wielkopolskiego mogą być udzielane dotacje celowe na prace lub roboty przy zabytku dostępnym publicznie, posiadającym istotne znaczenie historyczne, artystyczne lub kulturowe. Dotacja może zostać udzielona do 70% ogółu nakładów na prace lub roboty. W uzasadnionych przypadkach, gdy zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową lub gdy wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych, a także w sytuacji, gdy konieczne jest niezwłoczne podjęcie prac lub robót, może być udzielona dotacja do 100 % nakładów.

Witryna internetowa: <http://www.bip.umww.pl>

5. Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Poznaniu

Na zadania związane z ochroną i kształtowaniem przyrody. Pomocą finansową mogą być objęte działania konserwatorskie i adaptacyjne polegające na:

- 1) pracach pielęgnacyjnych drzew i krzewów,
- 2) usuwaniu drzew i krzewów (w tym samosiewów), po uzyskaniu stosownego zezwolenia,
- 3) przygotowaniu gruntu pod nasadzenia,
- 4) zakupie sadzonek roślin wieloletnich i ich nasadzenia,
- 5) wykonaniu trawników,
- 6) czyszczeniu lub modernizacji zbiorników wodnych i cieków,
- 7) pracach związanych z budową lub modernizacją ciągów komunikacyjnych (alejek), obiektów małej architektury (wyłącznie: ławki, kosze na śmieci, tablice edukacyjne),
- 8) zakupie, montażu i instalacji oświetlenia parkowego.

Witryna internetowa: <http://www.wfosgw.poznan.pl>

6. Powiatu Kolskiego

Zasady i tryb udzielania i rozliczania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków położonych na terenie Powiatu Kolskiego określone zostały w Uchwale Nr XLVII/236/2006 Rady Powiatu Kolskiego z dnia 25 maja 2006 r.

Witryna internetowa: <http://www.starostwokolskie.pl>

Działania o charakterze strategicznym i ponadregionalnym mogą liczyć na finansowanie z funduszy europejskich, m.in. z zaplanowanych na lata 2021-2027, *Programu Infrastruktura i Środowisko, Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Wielkopolskiego oraz Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich.*

Wymienione źródła finansowania są wskazówką dla właścicieli obiektów zabytkowych. Szczegółowe informacje dotyczące rodzaju finansowanych zadań, uprawnionych wnioskodawców, trybu składania wniosków, kryteriów oceny i warunków rozliczenia można znaleźć na stronach internetowych instytucji udzielających pomocy finansowej.